

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra pedagogiky

**Změna pojetí instituce (např. muzejní činnost)
v instituci vzdělávající**

Bakalářská práce

Autor: Žaneta Beserlová

Vedoucí práce: prof. Ing. Milan Slavík, CSc.

2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „**Změna pojetí instituce (např. muzejní činnost) v instituci vzdělávající**“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou.

V Městečku Trnávce dne 15. března 2018

.....

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala panu prof. Ing. Milanu Slavíkovi, CSc. za odborné vedení práce, konzultace, cenné rady a připomínky, které mi při vypracování bakalářské práce poskytl.

Rovněž bych chtěla poděkovat paní Mgr. Anně Kaderkové z Moravského kartografického centra za vstřícný přístup při spolupráci, žákům čtvrté třídy Základní školy ve Velkých Opatovicích a v neposlední řadě rodině za podporu při studiu.

Abstrakt a klíčová slova

Abstrakt

Cílem bakalářské práce s názvem „Změna pojetí instituce (např. muzejní činnost) v instituci vzdělávající“ je zmapovat zájem žáků o muzejní prostředí a zjistit zapojení žáků při realizaci vzdělávací aktivity ve vybrané muzejní instituci. Dále popsat možnosti spolupráce mezi školou a muzeem.

Práce v teoretické části popisuje vznik a vývoj muzeí, zabývá se dětským muzeem a seznamuje s muzejní pedagogikou a edukací. Praktická část charakterizuje vybranou muzejní instituci, její historii a expozice. Podrobně popisuje přípravu, organizaci, průběh a hodnocení vzdělávací činnosti. Blíže analyzuje získaná data z dotazníkových šetření (průzkumného a hodnotícího). Dále opisuje rozhovor s jednatelkou muzejní instituce a vypisuje nabízené edukační činnosti muzeí ve vybraných městech. Závěr hodnotí aktivitu žáků při vzdělávací činnosti a vystihuje možnou spolupráci muzejní instituce a školy. Výsledky práce ukazují, že v rámci svých možností, může škola a muzeum efektivně spolupracovat. Většina muzeí má kapacitu na to, aby nabízela pestré vzdělávací programy, vytvářela podnětné prostředí a umožňovala vzdělávání.

Klíčová slova

instituce, muzeum, aktivita, vzdělávání

Abstract and key words

Abstract

The aim of this bachelor thesis, titled „Changing the concept of an institution (e. g. museum activity) into an educational institution“ is to monitor interest in museums, and find out the involvement of pupils in the realization of educational activity in a selected museum institution. Further, it describes possibilities of cooperation between a school and a museum.

The theoretical part deals with creation and development of museums, is concerned with a museum for children, and introduces museum pedagogy and education. The practical part characterizes chosen museum institution, its history and expositions. It describes the preparation, the organization, the course and the evaluation of educational activities in detail. It analyses data obtained from the questionnaire survey of schools participating in an educational program in detail. Further, it includes an interview with a museum manager, and lists the educational activities of the museums in selected cities. The conclusion evaluates the pupils' activity during the educational activity, and describes the possible cooperation between the museum institution and the school. The results of the work show that, within their capabilities, the school and the museum can work effectively. Most museums have the capacity to offer varied educational programs, create a stimulating environment and enable education.

Key words

institution, museum, activity, education

OBSAH

ÚVOD	10
------------	----

TEORETICKÁ ČÁST

1 Cíl a metodika	11
2 Vznik a vývoj muzeí	12
2. 1 Moderní technologie v dnešních muzeích	13
2. 2 Různé možnosti pojetí muzeí	15
2. 2. 1 Muzeum jako specifická kulturní instituce	15
2. 2. 2 Muzeum jako instituce kulturně historického dědictví	15
2. 2. 3 Muzeum jako veřejná instituce místního společenství	16
2. 2. 4 Muzeum jako vzdělávací instituce	17
3 Dětská muzea	18
3. 1 Historie dětských muzeí	18
3. 2 Moravské zemské muzeum	18
3. 3 Škola a dětské muzeum	19
4 Muzejní pedagogika a muzejní edukace	21
4. 1 Muzejní pedagogika	21
4. 2 Muzejní edukace	21
4. 2. 1 Cíle muzejní edukace	22
4. 2. 2 Obsah muzejní edukace	23
4. 2. 3 Didaktické prostředky	24
4. 2. 4 Organizační formy	25
4. 2. 5 Metody muzejní edukace	27

PRAKTICKÁ ČÁST

5	Moravské kartografické centrum	28
6	Organizace a průběh průzkumného šetření	30
6.1	Vzdělávací aktivita	30
6.1.1	Výsledky průzkumného dotazníkového šetření	31
6.1.2	Přípravná fáze vzdělávací aktivity	38
6.1.3	Realizace vzdělávací aktivity	39
6.1.4	Hodnocení vzdělávací aktivity	41
6.1.5	Výsledky hodnotících dotazníků	42
6.2	Rozhovor s jednatelkou Moravského kartografického centra.....	45
6.3	Nabízené edukační aktivity muzeí	47
	ZÁVĚR	50
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	52
	SEZNAM GRAFŮ, TABULEK	54
	SEZNAM PŘÍLOH	55
	PŘÍLOHY	

ÚVOD

Muzea vykonávají nezastupitelnou roli v kulturním a společenském životě člověka. Mnohé mohou bojovat s problémy, které vyplývají z aktuálního stavu dnešní společnosti. Existují možnosti, jak muzeím pomoci včlenit se do společnosti a zároveň neopomíjet skutečnost, že plní svoje specifické funkce. Jedním ze způsobů, jak muzea podpořit, je rozšířit jejich činnost též na aktivitu vzdělávací. Muzeum si totiž můžeme představit i jako prostor spojený s poznáváním, se zážitkem.

V dnešní době školy nabízí alternativní možnosti učení pro svoje žáky a studenty. Jednou z takových aktivit může být právě návštěva muzea. Je důležité snažit se o to, aby pro žáky a studenty nebyla tato návštěva jen jakousi „volnou hodinou“, kdy mohou na chvíli opustit školní lavice, ale aby je posunula někam dál, aby prožili osobní zkušenost. Mnoho muzejních institucí tento krok již udělalo a snaží se žákům, studentům a široké veřejnosti nabízet interaktivní a netradiční formy předávání informací. Pro školy i širokou veřejnost by byla škoda, pokud by muzea v budoucnu nemohla dostatečně využít svůj potenciál a možnosti, které jim jejich expozice nabízejí. Proto by mohlo být výzvou najít optimální vztah mezi vzdělávací institucí a muzeem.

Ve své práci se snažím poukázat na možnosti, jaké muzea v dnešní době nabízí. Zda dovedou oslovit školy a veřejnost pestrou nabídkou vzdělávacích programů, zda těmito prostředky dokážou žáky i děti obohatit o další znalosti a vytvořit pro ně prostředí, kde lze příjemně strávit čas.

Při psaní bakalářské práce jsem převážně čerpala z následující literatury: Vladimír Jůva Dětské muzeum Edukační fenomén pro 21. století, dále z publikace Petry Šobáňové Muzejní edukace a z publikace Alexandry Brabcové Brána muzea otevřená.

1 Cíl a metodika

Cílem bakalářské práce je zmapovat zájem žáků o muzejní prostředí a zjistit, jak aktivně se žáci zapojují při realizaci vzdělávacího programu v prostorách vybrané muzejní instituce. Struktura bakalářské práce je členěna tak, aby přiměřeně popsala muzeum a muzejní pedagogiku. Práce se dále věnuje vztahu mezi školou a muzeem a možnostmi jejich spolupráce. Ve vybrané muzejní instituci dojde k realizaci vzdělávací aktivity s žáky prvního stupně základní školy.

Práce je rozdělena na část teoretickou, která vychází z prostudované odborné literatury a část praktickou, která popisuje a vyhodnocuje výsledky šetření.

Po úvodní kapitole, která se věnuje cílům a metodice, následuje kapitola, která je zaměřena na vznik a vývoj muzeí, včetně využití moderní technologií v dnešních muzeích. Jedna z podkapitol je pak věnována různým formám pojetí dnešních muzeí, které vycházejí z rozmanitých potřeb společnosti. Následující kapitola pojednává o vzniku dětských muzeí, historii, rozšiřování a spolupráci se školami. Poslední kapitola v teoretické části je pro práci stěžejní, popisuje muzejní pedagogiku a edukaci. Zaměřuje se na popis a hlavní termíny základních pedagogických pojmů v souvislosti s muzejní pedagogikou, a to pojmů jako jsou cíle, obsah, metody, didaktické prostředky a organizační formy.

V praktické části dojde ke shromáždění údajů na základě kombinací různých technik sběru dat a celá bude postavena na tom, že v závěru bude vyjádřen postoj.

Praktická část je postavena na třech základech:

1. Údaje získané od žáků, kteří se zapojí do vzdělávací aktivity (dotazník, pozorování).
2. Hodnotící rozhovor s jednatelkou muzea (rozhovor).
3. Informace o nabízených aktivitách běžných muzeí (údaje z literatury a publikací).

Praktická část vystihuje konkrétní muzejní instituci ve Velkých Opatovicích s názvem Moravské kartografické centrum, zaměřuje se na její historii, expozice a aktivity. Dále popisuje zrealizovanou aktivitu s žáky. Po dohodě s ředitelkou školy a učitelkou vlastivědy byli pro empirické šetření vybráni žáci čtvrté třídy.

Praktická část dále rozebírá dotazníková šetření a hodnotí pozorování vzdělávací aktivity. V závěru praktická část opisuje rozhovor s jednatelkou muzejní instituce a zaznamenává nabízené edukační aktivity muzeí. Přiložené přílohy pak dokazují zrealizovanou aktivitu.

2 Vznik a vývoj muzeí

Vznik muzeí se datuje k antickému období, tedy asi 300 let před Kristem, kdy se kulturně rozvíjela Alexandrie. V této době se rozmáhalo učení, věda a umění a také se rozvíjela první filozofická studia. Díky tomu byla založena akademie, v níž se učenci studiu věnovali a diskutovali o něm. Veškerá vzdělávací a výzkumná práce byla chápána jako služba múzám. Od tohoto kultu k múzám se odvodilo slovo museion, tedy dnešní muzeum. Postupně se veškeré aktivity rozšířily na shromažďování výzkumných studií a filozofických názorů. Především docházelo k soustavnému uchovávání knih a spisů učenců, dále se shromažďovaly vzácné kameny a klenoty nebo přístroje pro astronomická studia (Jůva, 2004).

Po ukončení antického období se pojem museion – muzeum téměř vytrácelo. Během staletí s vývojem a změnami ve společnosti zmizelo i příznačné pojetí muzea jako vědecké instituce. Docházelo k rozvoji a šíření křesťanství, které si kladlo otázky spojené s nehmotnými tématy a orientovalo se na ně. Sbírkové předměty byly zaměřeny na předměty a objekty posvátného charakteru. Uchovávaly se relikvie, vzácné předměty se shromažďovaly v chrámech. Vše dokládalo křesťanskou minulost a historii (Jůva, 2004).

Pojem muzeum se znovu vrací až během období renesance, tedy kolem 15. století. Pojem muzeum byl tehdy spojován především se sbírkovou činností panovníků, církevních hodnostářů, šlechty, učenců a renesančních badatelů. Vznikaly knihovny, přírodopisné kabinety, shromažďovaly se starožitnosti, přírodniny, rukopisy, archeologické a etnografické artefakty. Po revoluci ve Francii v roce 1789 se sbírky vládnoucí monarchie staly součástí demokratické kultury. Postupně se šířily vědecké znalosti širší společnosti a společně s přístupem k hodnotným a rozmanitým exponátům docházelo k edukaci všech členů společnosti (Jůva, 2004, s. 26).

Na počátku 19. století se zakládalo mnoho galerií i měšťanských a národních muzeí, a to především v Německu. Zřizovala se řemeslná muzea při odborných a uměleckých školách. Všechny tyto instituce se staly součástí kulturního života, a to především kvůli společenské potřebě rozvíjet nový a dynamický vztah mezi učením a kulturou (Jůva, 2004, s. 27).

Vzdělávací úloha muzea se v 19. a 20. století neustále stupňovala. Zejména na přelomu 19. a 20. století se v literatuře často dočteme o posilování muzejní činnosti v Německém muzeu v Mnichově. Toto muzeum bylo založeno především k edukačním účelům a jeho zapojení do vzdělávacího procesu navazovalo především na reorganizaci školství profesora

Georga Kerschensteinera. Jeho vize spočívala v tzv. pracovní škole, kdy se praktická, manuální a odborná práce začleňovala do vyučovacího procesu a žáci díky sbírkám v muzeích přetvářeli objekty do vlastních výtvorů. Jak zaznamenává Jůva (2004, s. 27), toto Německé muzeum (celým názvem Německé muzeum mistrovských děl přírody a techniky) dokáže i dnes přitažlivě reagovat na potřeby návštěvníků.

Na konci 20. století jsme se prakticky na celém světě začali setkávat se snahami prohloubit význam muzea jako veřejné vzdělávací instituce. Nabízelo se množství aktivit pro práci s návštěvníky jako například návštěvnická a informační centra, originální či kontroverzní expozice, muzejní autobusy, moderní didaktické prostředky nebo speciální práce muzejních lektorů. Budovaly se nevšední architektonické muzejní prostory, zakládaly se čajovny či kluby. Muzea začala pracovat na profesionální úrovni s kvalifikovanými zaměstnanci. Poprvé také můžeme zaznamenat instituce s názvem Dětské muzeum. O tomto fenoménu se dočtete více ve třetí kapitole této práce.

Na přelomu 20. a 21. století docházelo k velkému rozvoji informačních technologií a muzea tohoto jevu také využila. I dnes se neustále v této oblasti rozvíjí a předkládají nové možnosti. Muzejní instituce tak dostávají šanci prezentovat svoji činnost prostřednictvím internetu, nebo návštěvníkům nabízejí nevšední a poutavé seznámení s exponáty a sbírkami. Jak ovšem poukazuje Jůva (2004, s. 30), přestože se muzea snaží přiblížit ke klientům, nebývá jejich návštěva zvláště pro děti a mládež zajímavou či dokonce napínavou záležitostí.

2.1 Moderní technologie v dnešních muzeích

K dnešnímu rozvoji muzeí dopomohly nové technologie, které otevřely další možnosti prezentace a práce muzeí. S nástupem těchto technologií se muzea mohla začít prezentovat také nezávisle na návštěvě svých prostor, a to na internetu (Jůva, 2004, s. 29). Pro dnešní společnost je zcela běžné, že komunikuje pomocí moderních technologií, především prostřednictvím mobilních telefonů a internetu. Nová dramaticky a dynamicky se vyvíjející informační média jsou sociální sítě a ty představují nový online informační jev. Zásadně mění cestu, jak získáváme informace a jak mezi sebou komunikujeme (Mikulášek, <http://pmikulas.weebly.com>).

Sociálně-komunikační sítě nezůstaly nepovšimnuty ani v oblasti muzejnictví. Jsou určeny především k oslovení, předávání a sdílení informací. Stávají se takovou reklamou zadarmo a nahrazují běžné muzejní komunikační strategie, jako jsou letáky, plakáty a brožurky.

Ve velké míře se tedy můžeme setkat s komunikací pomocí sociálních sítí jako je Facebook, Twitter nebo Youtube (Dolák, 2014, s. 20).

Dnes se v muzeích téměř nesetkáme s tradičním popisem: „Prosíme, nedotýkat se“. Přesto tradiční forma prezentace má v muzeích stále své místo. Ideální je ovšem kombinace s moderními technologiemi. Mezi dnešní moderní technologie můžeme zařadit:

- QR kódy

Jde o práci s moderním mobilním telefonem. Výhoda tohoto systému je v tom, že informace zůstávají v telefonu i po ukončení prohlídky.

- Počítačové simulace

Jde především o imitaci reálného procesu za pomoci výpočetní technologie, kdy vizuální prostředky dokáží lépe pochopit informaci nebo proces.

- Interaktivní tabule nebo podlahy

Návštěvník si sám vybírá téma z nabídky muzea a přenáší se do jiného prostoru. Vše ovládá dotykem a v některých případech může být toto zařízení využíváno více návštěvníky současně.

- Webkamery

Patří mezi další oblíbenou moderní možnost edukace, kdy se sledují a přibližují životy nebo prostředí živočichů v jejich přirozeném prostředí.

- Zvukové panely

Dnes již klasický aparát nabízí možnost akustického seznámení se, tedy poslechu různých zvuků. Výhodou zvukových panelů je, že bývají často opatřeny sluchátky, takže nedochází k obtěžování ostatních návštěvníků.

Mezi další rozšířené interaktivní prvky patří audionahrávky, animace, mikroskopy nebo filmové audiovizuální projekce (Jůva, 2004).

Podstatným znakem těchto moderních komunikačních prostředků je interaktivnost, digitalizace, multimedialnost nebo flexibilita. Některé moderní formy mohou být ovšem tak hravé, že odvedou pozornost od informací k danému exponátu, proto je velmi důležitá práce muzejních pedagogů. Ti musí zvládnout odbornou práci, jako je aktualizování, tvorba, experimentování, komentáře, hodnocení apod. Tyto prostředky jsou také velmi nákladné a může docházet k tomu, že jsou brzy pokládány za zastaralé (Šobánková, 2015b, s. 23).

2.2 Různé možnosti pojetí muzeí

Čím více jsem získávala informace o muzejní instituci, se kterou jsem spolupracovala při psaní této práce, tím více jsem zjišťovala, že přesně nedokáží formulovat její funkci a poslání. Tato muzejní instituce různorodě pracuje s prostorem, je iniciátorem kultury ve městě a vytváří místo pro setkávání občanů. Proto se i následující podkapitoly budou zabývat různými pojetími muzeí a mohou v nás rozvířit stávající představy o tom, co přesně muzeum je.

2.2.1 Muzeum jako specifická kulturní instituce

Muzeum by mělo návštěvníkům ukazovat místo v dané kultuře a dát jim prostor k toleranci a pochopení muzejních hodnot a k zaujímání vlastních postojů k těmto hodnotám a k jejich ochraně. Jůva (2004, s. 73) muzea řadí mezi typická kulturní zařízení, která mají v českých zemích dvěstěletou tradici. Po celou dobu plní funkci odbornou, osvětovou, vzdělávací a volnočasovou. Společně s vývojem lidské kultury prošla i muzea etapami plnými zvrátů.

V dnešní době je moderním fenoménem kulturní turismus. V rámci své kulturní a vzdělávací funkce můžou i muzea nabízet jedinečné zážitky příležitosti nejen pro cestovatele. Můžou se stát významným faktorem jejich zájmu o region, místní či odborné sbírkové předměty či regionální produkty. Dnešní turisté touží po nešedných zážitcích objevování regionů. Typickou ukázkou je rostoucí zájem o řemeslné trhy, regionální produkty, obnovují se lidové zvyky, tradice, festivaly, slavnosti nebo poutě (Brabcová, 2003).

Jůva (2004, s. 95) mimo muzea řadí k typickým kulturním zařízením i divadla (ve větších městech specializovaná jen pro dětské návštěvníky např. loutková), kina, přírodovědná zařízení (zoologické a botanické zahrady, planetária), knihovny nebo galerie.

2.2.2 Muzeum jako instituce kulturně historického dědictví

Historické a umělecké pamětihodnosti jako kulturně historické dědictví jsou odkazem života našich předků. Jsou to starobylé a památné objekty usazené většinou v krajině, které jsou dokladem vývoje společnosti, národa a kultury. Má vůbec dnešní společnost zájem o toto kulturně historické dědictví? Alexandra Brabcová nás seznamuje s tím, že památky jsou lidským dílem a ukazují nám kulturní úmysl. *„Památkou rozumíme předmět určený k zapamatování a muzejní sbírkou soubor předmětů, jež naši paměť posilují. Tato paměť však*

potřebuje strukturovaný výběr a muzea nejsou neutrálními místy – odrážejí názory a myšlenky lidí, kteří je spravují.“ (Brabcová, 2003, s. 41).

Památky rozdělujeme do následujících oblastí:

- Památky chtěné – byly zbudovány k připomínce někoho nebo něčeho. Cílem bylo do budoucna připomínat významnou osobnost nebo událost v místě (například náhrobky, pomníky, památník, sochy světců).
- Památky nechtěné – v době, kdy se vytvářely, plnily jistý účel, naplňovaly dobově aktuální funkci (smlouva o prodeji, doklad o převodu majetku apod.).
- Památky historické – zde obecně platí, že starší díla jsou hodnotnější než mladší, protože se s nimi nesetkáváme tak často.
- Památky umělecké – jsou díla, která můžeme dále rozdělit na řemeslná a technická.

Všechny tyto památky nejsou pouhými exponáty v krajině, ale těžištěm kulturně-historické různorodosti. Jejich péče je nesnadná a odborná, proto jsou vítány všemožné aktivity různých sdružení při muzeích, které svůj zájem soustřeďují právě na tuto starost a péči a které se v posledních letech velice rozšířily.

A díky těmto aktivitám můžeme vidět muzea i v dalším světle, a to jako veřejná instituce místního společenství.

2.2.3 Muzeum jako veřejná instituce místního společenství

Řada muzeí sídlí v památkových objektech, které byly původně postaveny k jinému účelu. Muzea můžou být proto veřejností vnímána spíše pro historickou hodnotu svých budov – jako paláce nebo zámky – než pro svoje sbírky nebo aktivity. Dnešním trendem je tyto prostory otevřít a účastnit se rozvoje místní komunity – společnosti. Brabcová (2003, s. 32) toto nazývá společenství. Společenství vidí jako propojenou síť vazeb a zájmů jednotlivců, místních organizací a institucí, které se podílí na rozvoji daného regionu. Snaží se vstoupit do společenského prostoru pořádáním společenských aktivit a místních slavností. Brabcová (2003, s. 32) přímo uvádí, že muzeum má značný potenciál jako veřejná instituce. Přesto sama muzea se takto nevnímají.

Aktuálním úkolem muzeí může tedy být vytvoření strategie spolupráce s místním společenstvím, založeném na dialogu a partnerství, které vezmou v úvahu příběh a charakter místa. K tomuto účelu vznikají různé obecně prospěšné společnosti a aktivity. Zde není

záměrem, aby neodborná veřejnost přebírala nebo usměrňovala činnosti, které jsou v kompetenci muzeí, ale právě díky spolupráci muzea a občanské společnosti mohou muzea nalézat spolupracovníky a dobrovolníky, a stát se tak významným místem pro jejich život (Brabcová, 2003, s. 36).

2.2.4 Muzeum jako vzdělávací instituce

Muzeum svým tradičním způsobem seznamuje společnost se svými výsledky, a může být proto bráno pouze jako instituce zabývající se vědeckou činností. Stejně tak lze říci, že muzea nadřazují vzdělávací činnost nad ostatní a přikládají jí nejdůležitější význam (Šobánová, 2012, s. 15).

Muzeum má sbírky shromažďovat, ochraňovat, zkoumat, vystavovat, ale také se zajímat o to, zda jsou pro návštěvníky čitelné a zda mají pro návštěvníky užitek. Díky tomu by pak v muzeu mělo docházet k záměrnému a organizovanému předávání informací. Pokud by měly předměty sloužit pouze jako didaktické pomůcky ke znázornění, jistě je výchovná funkce muzea nedostačující. V muzeu, při vzdělávací práci – při edukaci, musí být předmět ve středu zájmu, a tak se lze seznámit s jeho významem v celém jeho kontextu. Z tohoto pohledu vyplývá, že muzeum je také výchovně vzdělávací institucí, vždyť všechny muzejní činnosti svým dílem a možnostmi přispívají k předávání a rozvoji kultury (Šobánová, 2012, s. 15).

Edukační aktivity se mohou zaměřovat na návštěvníky organizované nebo neorganizované, laiky i odborníky, ale též různé skupiny, například školní. Děti mohou navštívit muzeum s rodiči nebo se svými spolužáky.

3 Dětská muzea

Dětská muzea se zaměřují na práci s dětmi ve věku od 3 do 15 let. Poskytují návštěvníkům to stejné jako v běžných muzeích – umění, kulturu, historii, vzdělávání. Svá specifika mají v tom, pro jakou cílovou skupinu jsou určena. I když se běžná muzea snaží o moderní způsoby prezentace, pro ty nejmenší nejsou přímo stavěná. Dítě se potřebuje předmětů dotýkat, hrát si s nimi a vnímat je komplexně. Dítěti nestačí exponáty jen vidět a pozorovat, potřebuje být tak trochu jejich součástí. Pro dětská muzea je tedy důležitý způsob, jak vše návštěvníkům nabízet a předat (Jůva, 2004).

3.1 Historie dětských muzeí

Dětským návštěvníkům a jejich specifickým požadavkům se muzea začala cíleně věnovat od roku 1899. V tomto roce vzniklo první dětské muzeum v New Yorku s názvem Brooklyn Children's Museum. Po vlně dětských muzeí ve Spojených státech amerických (do roku 1975 jich bylo 160) se tyto odborné instituce začaly zakládat i v Evropě. První bylo vybudováno v roce 1970 ve Spolkové republice Německo v Berlíně a další následovaly. Bylo založeno dětské muzeum v Holandsku, konkrétně v Amsterdamu roku 1975, další vzniklo v rakouské metropoli (Jůva, 2004).

Budování dětských muzeí se dále šířilo Evropou. Založila se dětská muzea v Bruselu, ve švýcarském Badenu, v Dánsku, Řecku a v dalších kulturních státech. Jůva (2004, s. 48) uvádí, že do českých zemí se tento fenomén dostal v roce 1987, kdy byla v tehdejší Československu v Bratislavě založena BIBIANA. Ta byla ze začátku charakterizována jako galerijní zařízení, brzy se však aktivity koncipovaly tak, že v popředí stáli dětští návštěvníci. Běžná česká muzea si postupně začala uvědomovat nutnost specificky pracovat se školní mládeží, a proto mnohé z nich řeší otázku, jakým způsobem zvýšit atraktivnost svých expozic a výstav (Jůva, 2004, s. 81). Dnes dosud jediné oficiální dětské muzeum v České republice sídlí v Brně při Moravském zemském muzeu.

3.2 Moravské zemské muzeum

Moravské zemské muzeum bylo založeno v roce 1817, jako druhá muzejní instituce v českých zemích. V dnešní době disponuje objekty, které patří mezi významné historické stavby a paláce v Brně, spravuje zámky a další centra s množstvím expozic. Budov, které

náleží Moravskému zemskému muzeu, je celkem 12. Kromě tvorby a uchovávání sbírek muzeum provádí rozsáhlou ediční činnost a vědecko výzkumné práce, pořádá přednášky, exkurze a zabývá se prací s dětmi a mládeží.

Oddělení dětského muzea je umístěno v prostorách Dietrichsteinského paláce. Zde se pořádají hojně navštěvované specializované výstavy a akce pro jednotlivce nebo školní kolektivy. V době prázdnin jsou organizovány vícedenní aktivity, každou sobotu pak probíhají dopolední specializované programy.

K filozofii dětského oddělení Moravského zemského muzea v současné době patří:

- napomáhat k šíření výsledků práce odborných oddělení muzea popularizační formou, která přibližuje problematiku širokému spektru návštěvnických skupin,
- zajišťovat muzejně pedagogickou a lektorskou činnost, připravovat specializované programy a tvořit didaktické materiály k výstavním projektům,
- nabízet rozšíření vzdělávacích možností formou výukových programů v návaznosti na rámcové vzdělávací programy,
- připravovat vlastní výstavní projekty, tematické sobotní a prázdninové programy,
- pro studenty středních a vysokých škol muzeologických, pedagogických či uměnovědných oborů poskytovat poradenský a metodický servis v oblasti muzejní edukace (<http://www.mzm.cz/>).

3.3 Škola a dětské muzeum

Současný vývoj školství umožňuje zprostředkovat žákům vědomosti různými metodami a formami. Učitelům jsou dány různé možnosti, jak změnit tradiční způsob vyučování, aby žáky zaujal. Samozřejmě k této flexibilitě patří i možnost školy realizovat vyučování i v jiných prostorách a učebnách mimo školu. Jůva (2004, s. 142) uvádí, že jsou školy svázány legislativními normami a dalšími požadavky. Jsou spojovány především s tím, že:

- obsah učiva je málo flexibilní a témata jsou vzdálená realitě,
- vzdělávání je více zaměřeno na kognitivní stránku,
- vlastní vyučování je spojeno s osobností učitele,
- vyučování je spojeno s klasifikací, že

Některá témata, kterých se žáci ve škole jenom dotknou, můžou v muzeu hlouběji rozebrat a poznat. Dětská muzea tak poskytují školám mnoho edukačních podnětů, které se opírají

o názornost a praktické ukázky. Dětsí návštěvníci mohou pracovat s moderními pomůckami, nebo naopak starými, historickými. Mohou vytvářet, modelovat nebo zkoumat. V dětských muzeích se setkáváme s interaktivními programy, které usnadňují rozhled v dnešním světě, upevňují hodnotovou orientaci, rozvíjí kreativitu a smysl pro odpovědnost. Návštěva školní třídy v muzeu je ovšem smysluplná jen tehdy, je-li funkční součástí školní výuky. Musí být vhodně připravená, provedená a zhodnocená (Jůva, 2004, s. 121).

4 Muzejní pedagogika a muzejní edukace

Muzea musí prostřednictvím svých sbírek vést návštěvníky k rozvoji jejich osobnosti a vytvářet vstřícné a podnětné prostředí. Muzea jako taková nevzdělávají, ale vzdělávání umožňují a na společnost působí výchovně. Šobáňová (2012, s. 19) ovšem uvádí, že pokud se muzea „*chopí příležitosti*“, vzdělávací institucí být můžou.

Pokud chceme přesně popsat specifickou povahu výchovně vzdělávacího potenciálu muzeí, musíme si vymezit základní pojmy.

4.1 Muzejní pedagogika

„Muzejní pedagogiku chápeme jako typickou moderní interdisciplinární vědu, která vychází především z podnětů pedagogiky a muzeologie za současného respektování psychologických, sociologických, komunikačních aspektů“ (Jůva, 2004, s. 108). Její počátky sahají do 16. století, ovšem do povědomí vědecké obce se dostává až v polovině minulého století.

Podle Jůvy (2004, s. 131) je posláním muzejní pedagogiky vytvořit jakýsi most mezi obsahem výstavy a návštěvníkem, kdy jejich vzájemná komunikace může probíhat ve třech rovinách. V rámci kontaktu samotné výstavy s návštěvníkem, za podpory muzejního pedagoga nebo s využitím dalších doprovodných muzejně didaktických materiálů.

4.2 Muzejní edukace

Muzejní edukace je v praxi velmi užitečná a postupně se stává nepřehlédnutelným fenoménem, který ovšem ještě není obecně rozšířený. Šobáňová (2012, s. 48) uvádí, že za muzejní edukaci lze považovat záměrné působení a učební procesy, které muzeum připravuje nad rámec běžné prezentace sbírek a které vede určitým způsobem. Můžeme tedy říct, že jde o dynamický postup. Tento proces probíhá v návaznosti na výstavu, expozici nebo sbírku muzea, kdy jsou institucí připraveny podmínky k pochopení nebo seznámení se s problémem. Jde o neformální program s předem stanoveným obsahem, a výsledkem musí být specifický cíl. Dopad na návštěvníka má být navození příznivých změn, osvojení si nových postojů, zkušeností, informací nebo znalostí. Muzejní edukace věnuje pozornost všem věkovým skupinám a jednoduše lze říci, že cokoliv, co je v muzeu vystaveno, má nějaký dopad na návštěvníka.

Na rozdíl od edukace ve škole, kde je hlavním objektem učitel, který edukační proces řídí a působí na žáky a studenty, je muzejní edukace nepřímá a dochází k ní skrze sbírkové předměty. Šobáňová (2012, s. 68) vidí jedinečnost muzeí v tom, že jakýkoliv předmět v muzeu může vzdělávat. Důležité ovšem je, že sbírkové předměty dokáží s člověkem „komunikovat“, že se o ně člověk zajímá, prohlíží si je, hodnotí a diskutuje o nich.

Ve většině muzeí je zaměstnán pracovník, který se návštěvníkům věnuje. Nejčastěji je tento pracovník chápán jako průvodce nebo lektor. Pro pedagogickou práci by mělo v ideálním případě jít o muzejního pedagoga. Dnes již existují studijní obory s tímto zaměřením, takže se v některých muzeích můžeme s odbornými pedagogy setkat. Tento zaměstnanec je odpovědný za plánování edukačních programů a napomáhá k tomu, aby bylo návštěvníkovi vše správně zprostředkováno. Musí se pohybovat mezi návštěvníky, odpovídá, komunikuje a motivuje. Měl by disponovat kreativitou, měl by být nápaditý, zodpovědný a komunikativní.

„Návštěvník, ať už je to dítě nebo dospělý, by měl na své úrovni dostat šanci pochopit také to, v čem spočívá kulturní jedinečnost vystavených věcí, proč je nelze zanechat svému osudu a proč by měly i následující generace dostat příležitost se s nimi setkat“ (Šobáňová, 2012, s. 48).

Exponáty a jejich příběhy by měly být vždy základem muzejního poznávání. Aby byl proces muzejní edukace efektivní a úspěšný, je nutné správně stanovit následující prvky:

- cíle edukace,
- obsah edukace,
- metody,
- organizační formy,
- didaktické prostředky.

4.2.1 Cíle muzejní edukace

Šobáňová (2012, s. 60) charakterizuje cíle muzejní edukace jako „*zamýšlený a očekávaný výsledek, k němuž ve vzájemné součinnosti směřuje pedagog se svými svěřenci (návštěvníky). Tento edukační efekt spočívá ve změnách, jichž je prostřednictvím edukace dosaženo ve vědomostech, dovednostech a vlastnostech jejich účastníků, stejně jako v utváření jejich hodnotové orientace a v jejich osobnostním rozvoji*“. Stanovení cílů je velmi zásadní. Určuje nám, kam chceme dojít, čeho chceme v edukaci dosáhnout. Šobáňová (2012, s. 62)

doporučuje muzejním pedagogům pracovat podle taxonomie cílů D. R. Krathwolha, který se zaměřuje na oblast afektivní, tedy postojovou a hodnotovou. Jiné taxonomie, které nesledují změny v hodnotové orientaci nebo estetické hledisko, totiž nemusí muzejní pedagogice, právě kvůli této chybějící kategorii, vyhovovat.

Co si mají návštěvníci v muzeu osvojit, stanovují dílčí cíle. Ty si muzejní pedagog zaznamenává konkrétně, jasně a stručně. Tyto cíle by měly být nastaveny tak, aby se daly ověřit. Doporučuje se, aby se návštěvník s cíli seznámil již v úvodu, před samotným zahájením edukační činnosti. Alespoň zjistí, co je připraveno, na co se může těšit, co se naučí a pozná. Muzejní pedagogové musí tedy vybírat a nabízet takové aktivity, které budou pro návštěvníky skutečně potřebné a žádoucí.

Šobáňová (2012, s. 66) k problematice stanovování cílů dále uvádí, že vzhledem k náležitě propracovaným cílům v rámcových vzdělávacích programech především pro základní vzdělávání se právě zde může muzejní pedagog inspirovat. Cíle v rámcových vzdělávacích dokumentech totiž reagují na potřebu doby a jejího směřování. U žáků dochází k rozvoji kompetencí, vzbuzuje se v nich zájem o život, rozvíjí se vztahy k sobě samému, k přírodě, lidem a okolí. Žáci se vedou k samostatnosti, spolupráci, tvořivému myšlení a zodpovědnosti.

4.2.2 Obsah muzejní edukace

Škála muzejních sbírek je velmi pestrá a různorodá. Stanovení obsahu muzejní edukace vychází z druhu muzea a souboru sbírek. Šobáňová (2012, s. 69) konkrétně uvádí, že obsah muzejní edukace vzniká didaktickým zpracováním vědění různých oblastí lidské kultury do procesu edukace. Lidská kultura v nejširším slova smyslu zahrnuje vědu, techniku, umění, společenské jevy, hodnoty a veškeré myslitelné aktivity člověka.

Za základní druhy muzeí, podle zaměření, rozdělila Mezinárodní rada muzeí muzea takto (Šobáňová, 2012, s. 69-70):

- muzea umělecká – muzea malby, sochařství, archeologie a starožitností, náboženského umění,
- muzea historická – muzea bibliografická, muzea předmětů a památek vztahující se na určitou dobu, muzea dějin obcí,
- muzea přírodních dějin – muzea geologie a mineralogie, muzea antropologická a botanická,

- muzea vědy a techniky – muzea průmyslových technik, vědy, fyziky,
- muzea společenských věd a sociálních služeb – muzea policie, pedagogická.

Toto třídění naznačuje neomezený rozsah obsahů muzejní edukace.

V práci muzejního pedagoga je nejdůležitější prezentování obsahu muzejní edukace. Ukazovat návštěvníkovi předměty a objekty tak, aby bylo zajištěno jejich nejsnazší pochopení, a proto i samotná výstava má odrážet skutečnou strukturu objektu. Samotný obsah je tak podle Šobáňové (2015a, s. 22) určující determinantou kvality nabízených edukačních aktivit. Kvalitu zprostředkování vzdělávacího obsahu také velmi výrazně ovlivňují upravené prostory muzejních expozic a vystavované exponáty.

4.2.3 Didaktické prostředky

Za didaktické prostředky v muzeu lze považovat veškeré materiální vybavení, předměty, technické prostředky a exponáty. Tyto prostředky zaujímají významné místo a plní hlavní funkci v procesu muzejní edukace, kdy je muzejní pedagog používá přímo při svém vzdělávacím procesu, při své práci. K dosažení stanovených cílů muzejní edukace je nezbytné tyto didaktické prostředky vhodně zvolit, musí se bezprostředně vázat k obsahu muzejní edukace.

V didaktických publikacích se můžeme setkat s různým tříděním a klasifikací didaktických prostředků. Pro potřeby muzejní edukace můžeme vycházet ze současného školního prostředí nebo můžeme využít klasifikaci, kterou uvádí Šobáňová ve své práci *Vzdělávací obsah v muzejní edukaci* (2015a, s. 101). Zůstaňme u této klasifikace a roztrídíme si jednotlivé kategorie.

Učební pomůcky – jsou to originální předměty a reálné skutečnosti, které bývají naprosto tradičním sbírkovým předmětem muzeí. Jsou to například *přírodniny v původním stavu*, jako jsou minerály, rostlinné části, dále *přírodniny upravené*, což jsou vycpaniny nebo lihové preparáty. Dále sem řadíme *lidské výtvary a výrobky* (vzorky výrobků, přístroje, umělecká díla).

Technické výukové prostředky – sem patří technika auditivní, vizuální nebo audiovizuální, tedy různé moderní projekce, počítačové programy, trenažér, interaktivní tabule. Beneš (1997, s. 68) upozorňoval na to, že moderní audiovizuální prostředky mají být jen doplňkem k vlastním exponátům. Postupem času ale tyto technologie začaly být užitečné i při dalších

aktivitách muzeí a to nejenom při práci s návštěvníky, ale například při samotné dokumentaci, technické kontrole a práci s díly a předměty.

Organizační a reprodukční technika – kopírovací technika, rozhlasová studia, počítačové sítě, fotolaboratoře.

Výukové prostory a jejich vybavení – sem řadíme běžné výukové učebny se standardním vybavením nebo specializované učebny.

Vybavení učitele a žáka – potřeby k zaznamenávání, psaní, kreslení, počítání, notebooky nebo pracovní oděvy.

Další didaktické prostředky – do skupiny dalších didaktických prostředků můžeme zařadit zvukové záznamy, modely statické, funkční, stavebnicové, tabule, fotografie, mapy a moderní výukové prostředky, které byly popsány v části 2.1 této bakalářské práce.

Šobáňová (2012, s. 104–107), uvádí i další velké množství didaktických pomůcek a ostatních variant. Zabývá se *textovými pomůckami*, které jsou tradičně nejvíce využívány a představují nejběžnější způsob osvojování vědomostí o exponátech a sbírkách. Podrobně rozebírá *substituty*, což jsou předměty, které různým způsobem nahrazují originál. Jsou to různé kopie, odlitky, faksimile, reprodukce, imitace, modely či makety, které si mohou návštěvníci bez obav osahat, ohmatat a vyzkoušet. Mertová (<http://www.mcmp.cz/vzdelavani/metodicke-texty-a-doporuceni/>), pak přibližuje *muzejní kufřík*, který představuje zcela speciální a originální didaktický prostředek v muzejní edukaci. Kufřík může skrývat různé výtvarné pomůcky, katalogy, pracovní listy, skládačky či hru a návštěvník je již při vstupu zaktivizován a namotivován k tvořivé činnosti v muzeu.

Běžná učební pomůcka ve škole existuje především kvůli výuce. V muzeu je ovšem uchovávána a je v péči muzejních pracovníků především pro svoji kulturní hodnotu, společenskou významnost nebo historický doklad, ukázkou či demonstraci. V muzeích se proto můžeme setkat i s takovými sbírkami, které byly v dřívějších letech původně součástí školní výuky. Vlivem moderních technologií se didaktické prostředky velmi prudce rozvíjí. Dnes jsou tyto didaktické učební pomůcky zastaralé a staly se historickými předměty.

4.2.4 Organizační formy

Organizační forma v muzejní edukaci vychází z možností muzea a z potřeb a zvláštností návštěvníků. Muzejní pedagog se může zamýšlet nad tím, kde bude edukace probíhat. Jedna

z možností je vést edukaci přímo v muzeu, kde jsou sbírky vystaveny, anebo v prostoru mimo muzeum, pokud půjde o kulturní či historickou památku, která se nachází ve venkovním prostředí. Některá rozlehlejší muzea mají k dispozici i prostory mimo hlavní výstavní expozice a mohou nabízet edukaci návštěvníkům ve speciálních laboratořích, badatelných nebo studijních kabinetech (Šobánová, 2012, s. 75).

Pokud vycházíme z potřeb návštěvníků, zaměříme se na to, zda bude edukace probíhat individuálně nebo skupinově. Při hromadné formě jde o přednášky nebo prohlídky s průvodcem. Při individuální se jedná především o samostatné seznamování s exponáty prostřednictvím studijních materiálů, z letáků, katalogů nebo audioprůvodce. V muzejním prostředí se individuální edukace setkává s celou řadou omezení a překážek. Hlavním problémem bývá nedostatečný nebo nevhodný prostor muzea, ale také věcné a materiální zabezpečení pro rozvoj tvořivosti a prožitku s muzejními exponáty. Některé formy se ale přesto dostávají do povědomí veřejnosti a muzejními pedagogy jsou často využívány. Jedná se především o workshopy, ateliéry, kurzy nebo komentované prohlídky s praktickými etudami.

V muzeích se lze setkat s těmito formami muzejní edukace (Šobánová, 2012, s. 77–81):

Prohlídka expozice s průvodcem – klasická, hromadná prohlídka s výkladem průvodce, který nepočítá s další aktivitou. S touto formou se setkáváme převážně na hradech a zámcích.

Komentovaná prohlídka – převážně se jedná o tlumočení určitých poznatků o exponátech, které je doplněno o zajímavý komentář autorů výstavy či sběratelů. Prostor je věnován i dotazům.

Komentovaná prohlídka doplněná aktivitou – jde o mezistupeň mezi prohlídkou a animací. Návštěvníci jsou po prohlídce zaktivizováni k drobné činnosti (výtvarné, pohybové, dramatické apod.).

Prohlídka expozice s učební pomůckou – při prohlídce expozic návštěvník pracuje individuálně a využívá některou z předem připravených učebních pomůcek (pracovní list, audioprůvodce apod.).

Přednáška – převážně se jedná o podrobný, monologický výklad odborného zaměření.

Beseda – jde o dialog mezi umělcem, sběratelem a publikem, případně moderátorem (besedy nad exponáty, besedy o umění).

Kurzy, workshopy, ateliéry – takzvané „tvůrčí dílny“. S návštěvníkem je aktivně, individuálně pracováno, je umožněna delší časová dotace, jsou zvoleny náročnější úkoly, spolupracuje se s ostatními. Je rozvíjena tvořivost, samostatnost, komunikace, kooperace.

Animace – začíná se prohlídkou exponátu a pokračuje se praktickou činností. Jde o učení prostřednictvím praktické aktivity. Dochází ke spojení intelektuální činnosti s praktickými, umocňuje se zážitek a osobní vztah k exponátům.

Zvláštní edukační programy – sem řadíme zvláštní edukační programy a mimořádné akce muzeí, jako jsou muzejní noc, dny otevřených dveří a další speciální akce.

4.2.5 Metody muzejní edukace

Jednotlivé organizační formy jsou běžně spojeny s určitými metodami a společně tvoří těsně provázaný celek. Metody muzejního pedagoga jsou systémy, prostředky a činnosti, které využívá k dosažení stanoveného cíle. Tyto činnosti musí být rozmanité a musí být vhodně vybrány s ohledem na potřeby návštěvníka. V muzeu jde běžně o poznání předmětů a expozic, proto mezi nejzákladnější metodu muzejní edukace patří pozorování.

Samotné pozorování by bylo málo edukační, proto mezi další typickou metodu můžeme zařadit metodu slovní (prohlídka, přednáška, beseda, dialog, rozhovor, diskuze, vyprávění, vysvětlování).

V muzeích se také setkáváme s metodou práce s textovým materiálem, kdy se může jednat o tištěné průvodce, katalogy nebo pracovní listy. Zvolna se do muzeí začíná dostávat a využívá se metoda manipulace s předměty. Tato metoda je typická a vhodná pro dětské muzeum, kdy dochází k praktické činnosti při poznávání jako například manipulace s předměty, dotýkání, pokusy, výtvarné či technické činnosti nebo dramatizace. Tato metoda vyžaduje zcela odlišný přístup při tvorbě expozice a právě tato kombinace praktického s naučeným je nejefektivnější metoda při edukaci, tedy i muzejní (Šobánková, 2012).

Při metodě aktivizační jde o maximální aktivizaci návštěvníků, která probíhá v rámci workshopu, na kurzech, animacích nebo ateliérech. Většinou se využívá více metod a může jít o metody názorně demonstrační (předvádění činností souvisejících s určitým postupem nebo technikou, projekce filmového materiálu apod.), praktické (dramatizace, výtvarné práce, pohybové nebo hudební aktivity), slovní metody (přednáška, beseda) (Šobánková, 2012, s. 74).

5 Moravské kartografické centrum

V této kapitole bude představena muzejní instituce, se kterou bylo spolupracováno při psaní bakalářské práce. Stručná historie této mladé instituce byla převzata z materiálů poskytnutých jednatelkou muzea a z internetových odkazů. Příloha číslo 1 obsahuje fotografie budovy a interiéru této muzejní instituce.

Moravské kartografické centrum je mladou institucí, která sídlí v prostorách zámku ve Velkých Opatovicích. Celý areál zámku, který je z druhé poloviny 18. století, vlastní od roku 1934 obec. Město v zámeckém komplexu uskutečnilo zásadní rekonstrukce a nyní se zde nachází městský úřad, základní umělecká škola, reprezentativní místnost zámku a Moravské kartografické centrum. Další křídla zámku jsou upravena jako promítací sál, taneční sál, vývařovna, letní kino a městské byty. Součástí zámku je rozsáhlý park s rybníkem.

Moravské kartografické centrum sídlí v části, která v roce 1973 vyhořela. Během let se hledalo využití prostoru a nabízely se různé možnosti k moderní úpravě místa. Již na první pohled je zřejmé, že ohněm zničená část zámku je nyní moderní dostavbou. Architekt tohoto díla, profesor Ing. arch. Zdeněk Fránek, zkombinoval dřevo a hrubě opracovaný pohledový beton ve výstavní prostory. Stavba je výrazným projevem organické architektury, kde atypický strop hlavního sálu připomíná chrámovou loď. Celý tento projekt je u nás unikátní a byl stavebně i finančně velmi náročný. Moravské kartografické centrum se podařilo otevřít až po mnoha letech v roce 2007, a to ve spolupráci města Velké Opatovice a Národního zemědělského muzea v Praze, za podpory Moravského zemského archivu v Brně a Národního technického muzea v Praze.

Moravské kartografické centrum vlastní největší soubor map a zeměměřictví v celé České republice. Expozice se zabývá historickým vývojem zobrazení zemského povrchu Čech, Moravy a Slezska od nejstarších dob po současnost. V reprodukcích jsou představena zásadní díla naší kartografické historie, např. Kladyánova mapa Čech z roku 1518, Fabriciova mapa Moravy z roku 1569 a další rukopisné mapy. Za tuto nevšední expozici udělilo v roce 2007 Ministerstvo kultury a Asociace muzeí a galerií České republiky druhé místo Národnímu zemědělskému muzeu Praha v kategorii Muzejní počín.

Ústředním exponátem kartografického centra je obří 110 m² rozměrná, dřevěná, reliéfní (plastická) mapa historických území Moravy a Slezska, která je z přelomu 19. a 20. století. Tato mapa je složena ze 79 dílů různých velikostí a různé váhy, na jejichž základní ploše jsou

na sebe vrstveny tenké překližky, v plochách jednotlivých vrstevnic. Stálá expozice je zaměřena na geodézii, fotogrammetrii a kartografickou polygrafii a zahrnuje tak celé spektrum zeměměřických oborů. V ochozech prvního patra jsou faximilie rukopisných topografických, rybníční, důlní map a další tematické a historické mapy, včetně map panství a velkostatků.

Velké Opatovice jsou velmi malé město v Jihomoravském kraji, které sídlí na pomezí dalších dvou krajů, Pardubického a Olomouckého. Město je situováno mimo hlavní dopravní trasy v republice a mezi jednotlivými kraji dlouhodobě přetrvává problém s návazností mezi jednotlivými spoji veřejné dopravy. Vzhledem k malé návštěvnosti muselo Moravské kartografické centrum upravit otevírací dobu. Od dubna do října je v pracovní dny minimum prohlídek, o sobotách a nedělích je ale zajištěn celodenní provoz. Ostatní měsíce je pro veřejnost instituce uzavřená. K zajištění průvodcovských služeb centrum využívá aktivní a zapálené občany města převážně důchodového věku, kteří dříve působili v městských institucích, nebo je baví historie, město a společenský život.

6 Organizace a průběh průzkumného šetření

Pro vyhodnocení výsledků šetření bylo pracováno se třemi hlavními pilíři:

1. Získávaly se údaje od žáků, kteří se zapojili do vzdělávací aktivity (dotazníky, pozorování).
2. Byl proveden hodnotící rozhovor s jednatelkou muzea (interview).
3. Byly zpracovány informace o nabízených aktivitách muzeí (údaje z literatury a publikací).

Všechny operace, které bylo nutné zajistit před samotnou realizací praktické části, byly vytvářeny v delším časovém úseku a s dostatečným časovým předstihem. Na jednotlivé aktéry (základní školu, muzejní instituce) nechtěl být vyvíjen tlak, proto k setkání došlo většinou až za 3 týdny po oslovení. Veškeré práce byly vykonávány od září 2017.

V první fázi došlo k návštěvě Moravského kartografického centra, kde byly zjišťovány možnosti instituce ke konání vzdělávací aktivity s dětmi. Byla provedena fotodokumentace, zjišťovalo se materiální a technické zabezpečení. Od jednatelky kartografického centra byly autorce předány stručné, tištěné informace o instituci. Podrobnější dokumentace, jako například výroční zprávy, nebo obsáhlejší odbornou publikaci, muzeum nevydává.

Další spolupráce proběhla se základní školou, respektive s pedagogem, který se svou kvalifikací nejvíce přibližuje zaměření muzea. Kladný postoj zaujala paní učitelka vlastivědy a slíbila spolupráci s dětmi z prvního stupně. Průzkumný vzorek tvořili žáci základní školy ze čtvrté třídy v počtu 21.

Po návštěvě základní školy a muzea mohla být představa o realizaci empirické části postupně dávána na papír a na základě studia odborné literatury dále upravována a zpracovávána.

Poslední fází praktické části bylo vedení rozhovoru s jednatelkou muzea a vypsání nabízených školních edukačních aktivit muzeí a galerií ve vybraných městech.

6.1 Vzdělávací aktivita

Za nejvhodnější vzdělávací aktivitu v muzejní instituci byl autorkou a pedagogem vybrán pracovní list, v příloze uveden pod číslem 2. Před samotnou realizací vzdělávací aktivity pak byl zjišťován zájem zainteresovaných žáků o muzea a muzejní prostředí. Žákům byl nabídnut průzkumný dotazník (viz příloha číslo 3), který se skládal z otázek typu: Víš co je muzeum?, Byl jsi někdy v muzeu?, Co se ti v muzeu líbilo?, Byl jsi tam se školou?, Můžeš se v muzeu něco naučit?, Co jsi v muzeu viděl?, Jak často chodí dospělí do muzea?

Po ukončení vzdělávací aktivity byl žákům rozdán dotazník hodnotící (součástí přílohy číslo 4). V obou dotaznících byly uzavřené i otevřené otázky.

6.1.1 Výsledky průzkumného dotazníkového šetření

Dotazník byl zaměřen na to, zda mají žáci základní představu o tom, co muzeum je, co se v něm může nacházet nebo jestli v muzeu již byli, popř. s kým. Byl tak sestaven obrázek o případném dřívějším kontaktu s muzejním prostředím.

Následující část textu bude věnován otázkám z průzkumného dotazníku a dále grafickému znázornění odpovědí a popisu. Číslice v grafu znamenají počet odpovědí u jednotlivých možností. Jednotlivé možnosti jsou rozlišeny barevně a jsou pak popsány na boční straně grafického znázornění.

Otázka č. 1: Co je to muzeum?

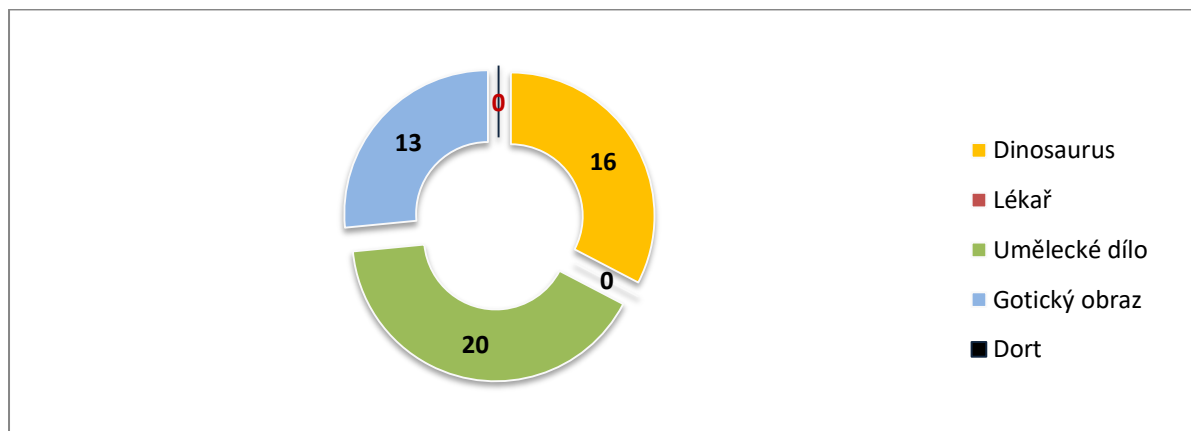
V této otázce měli respondenti na výběr ze tří odpovědí, a protože všichni zodpověděli správně, nebylo nutné vytvořit názorný graf. Cílem bylo zjistit, jestli mají žáci čtvrté třídy představu o tom, co muzejní instituce je, a to se podařilo.

Otázka č. 2: Můžeš se v muzeu něco naučit?

Cílem této otázky bylo zjistit, zda žáci cítí, že jim může muzejní instituce nabídnout nové poznatky a informace. Respondenti měli na výběr z odpovědí „ano“, „ne“, „nevím“. Všichni žáci zodpověděli ano. Tato otázka byla respondentům položena i v následném dotazníku po skončení vzdělávací aktivity.

Otázka č. 3: Zakroužkuj slova, která se hodí ke slovu muzeum.

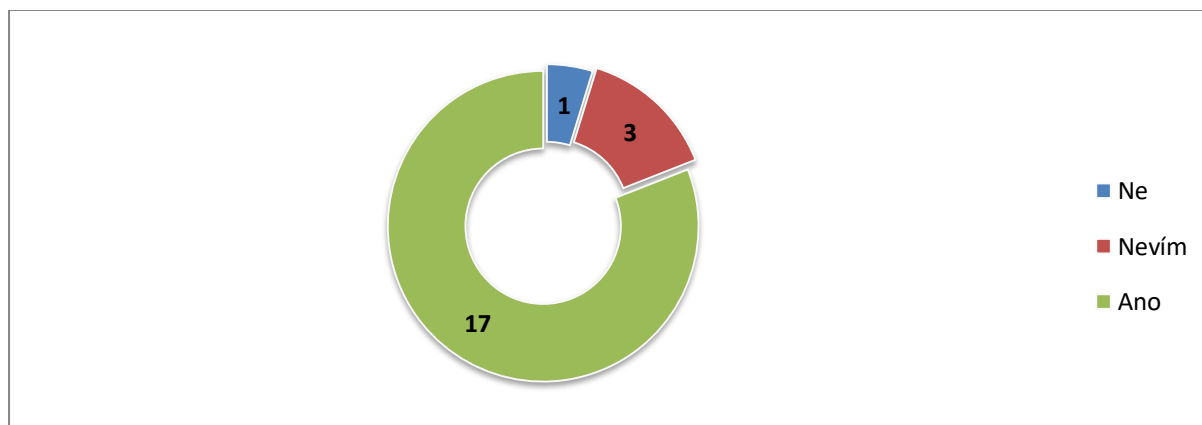
Graf č. 1: Zakroužkuj slova, která se hodí ke slovu muzeum

Touto otázkou bylo zjišťováno, zda si žáci uvědomují a dokáží posoudit, co je hodnotné, cenné a významné a mělo by být uchováno a vystavováno v muzeu. Z uvedených odpovědí vyplynulo, že respondenti toto rozlišit dokáží. Navržená slova „lékař“ a „dort“ nevybral žádný respondent.

Otázka č. 4: Je ve Velkých Opatovicích místo, které by se dalo za muzeum označit, které muzeum připomíná?

Graf č. 2: Je ve Velkých Opatovicích místo, které by se dalo za muzeum označit, které muzeum připomíná

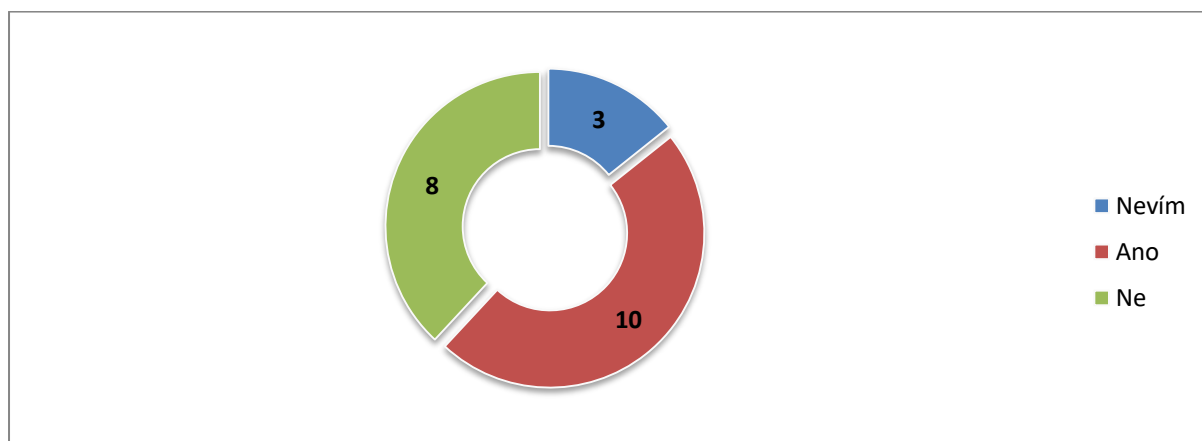

Jeden respondent se domníval, že ve městě není místo, které by se za muzeum dalo označit. 17 respondentů uvádělo, že „ano“, další tři dotazovaní se nedokázali vymezit. Téměř všichni respondenti mají představu o využívání zámeckého areálu a budovy.

V této souvislosti se nabízelo také zjistit, zda respondenti, kteří napsali ano, znají přesný název muzejní instituce. Správný název Moravské kartografické centrum napsal pouze jeden dotazovaný, 14 respondentů napsalo „Kartografické centrum“, jeden respondent napsal „Muzeum“, jeden dopsal „nevím“.

Otázka č. 5: Byl jsi někdy v muzeu s paní učitelkou nebo panem učitelem?

Graf č. 3: Byl jsi někdy v muzeu s paní učitelkou nebo panem učitelem

Touto otázkou bylo zjišťováno, zda žáci respektive pedagog využili možnost v minulosti návštěvy a možnost vnímání prostoru muzea a jeho okolí. Zda se žáci setkali s pedagogem, který rozšiřoval povědomí žáků také prostřednictvím muzejní instituce, a mohl tak vybudovat v žácích vztah k muzeu. S pedagogem v muzeu bylo deset respondentů, osm uvedlo, že nebylo a 3 respondenti nevěděli.

Otázka č. 6: S čím se můžeš setkat v muzeu technickém, muzeu umění, archeologickém, vojenském.

Otázka č. 6 byla první otevřenou položkou, kde respondenti dopisovali své znalosti. Ke čtyřem nabízeným typům muzeí měli doplnit, s čím se v daném muzeu mohou setkat. Pět dotazovaných tuto část nevyplnilo. V následující části budou jednotlivé záznamy respondentů přepsány do jednoduchých tabulek.

S čím se můžeš setkat v muzeu technickém

Tabulka 1: Muzeum technické

Technikou	5
Stroji	4
Se starými technickými věcmi	3
Auty	2
Díla, obrazy	1
Starými auty	1

S čím se můžeš setkat v muzeu umění

Tabulka 2: Muzeum umění

Obrazy	7
Různá umělecká díla	3
Malby	1
S uměním	1

S čím se můžeš setkat v muzeu archeologickém

Tabulka 3: Muzeum archeologie

Různé kosti, Kosti	3
Kostry dinosaurů, Kostry	2
Zkameněliny, Různé zkameněliny	2
Kameny	2
Staré vázy, Vázy	2
Něčím archeologickým	2
Archeologické nálezy	1
Vykopávky	1
Hrobky, kostely	1

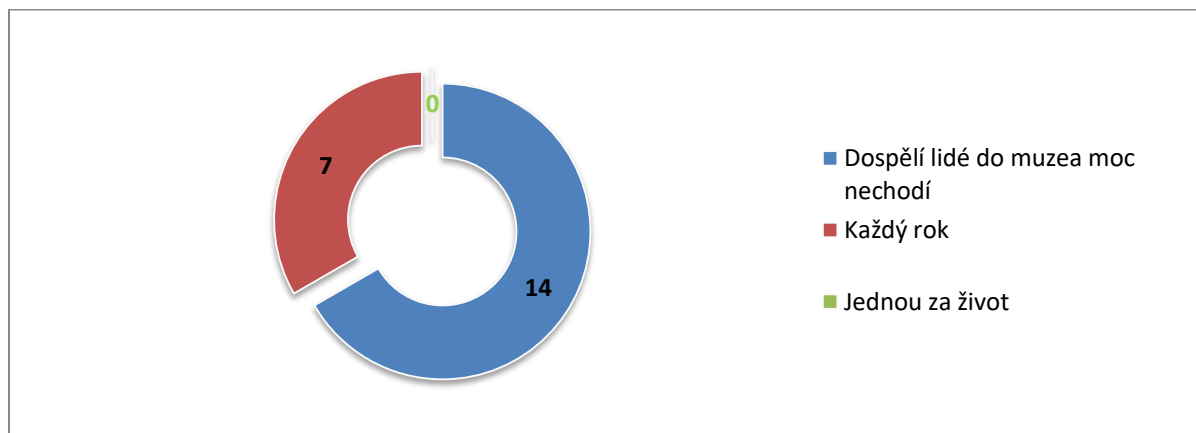
S čím se můžeš setkat v muzeu vojenském

Tabulka 4: Muzeum vojenské

Zbraně	5
Tanky	5
Vojenské oblečení	2
Vojenské zbraně	2
Pistole	1
Náčiní z válek	1
Helmy	1
Vojenskou technikou	1
Uniformy	1

Otázka č. 7: Jak často chodí dospělí lidé do muzea?

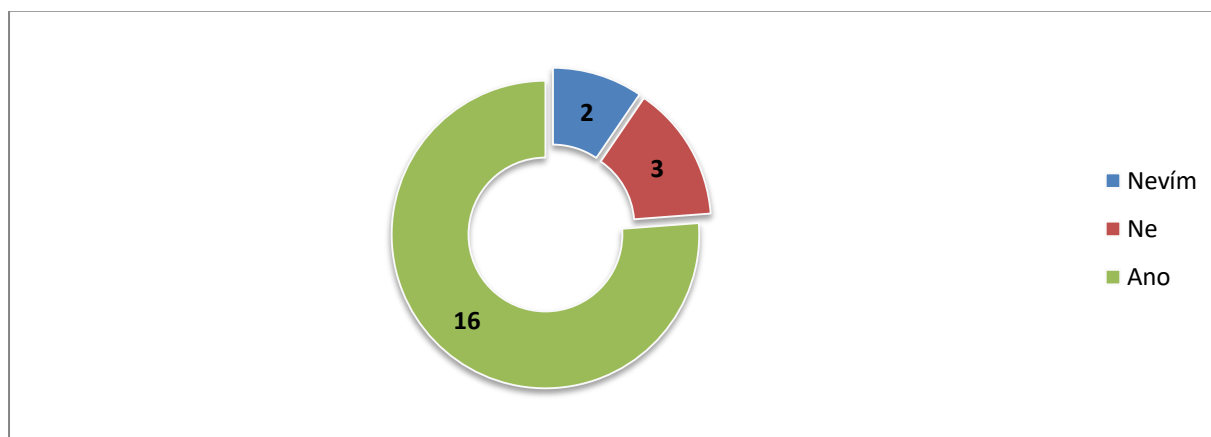
Graf č. 4: Jak často chodí dospělí lidé do muzea

Největší zastoupení odpovědí měla možnost a) „Dospělí lidé do muzea moc nechodí.“ Tuto odpověď zaznamenalo 14 respondentů. 7 respondentů se domnívalo, že dospělí chodí do muzea „každý rok“. Možnost, že dospělí chodí do muzea „jednou za život“, nezaznamenal ani jeden dotazovaný. Lze tedy usoudit, že respondenti u svých rodičů, příbuzných a dalších osob zaznamenávají jen velmi mírný zájem o muzejní instituci.

Otázka č. 8: Byl jsi někdy v muzeu?

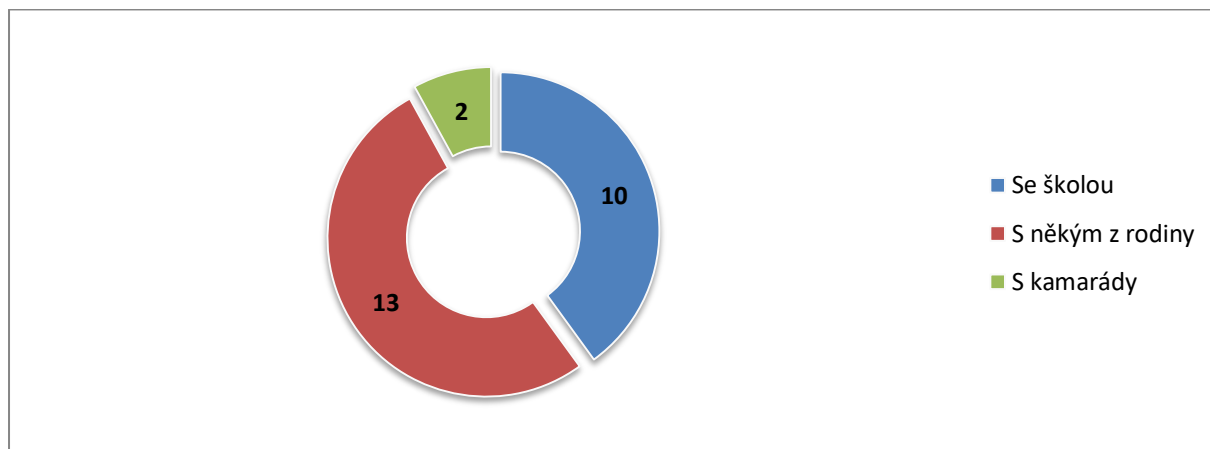
Graf č. 5: Byl jsi někdy v muzeu

Největší zastoupení bylo v odpovědi „ano“, dva respondenti uvedli, že neví, a tři že v muzeu nebyli. V muzejní instituci tedy téměř všichni dotazovaní někdy byli. V souvislosti s touto otázkou se nabízelo zjistit, s kým respondent v muzeu byl.

Otázka č. 9: Kdo tě do muzea vzal, s kým jsi tam byl?

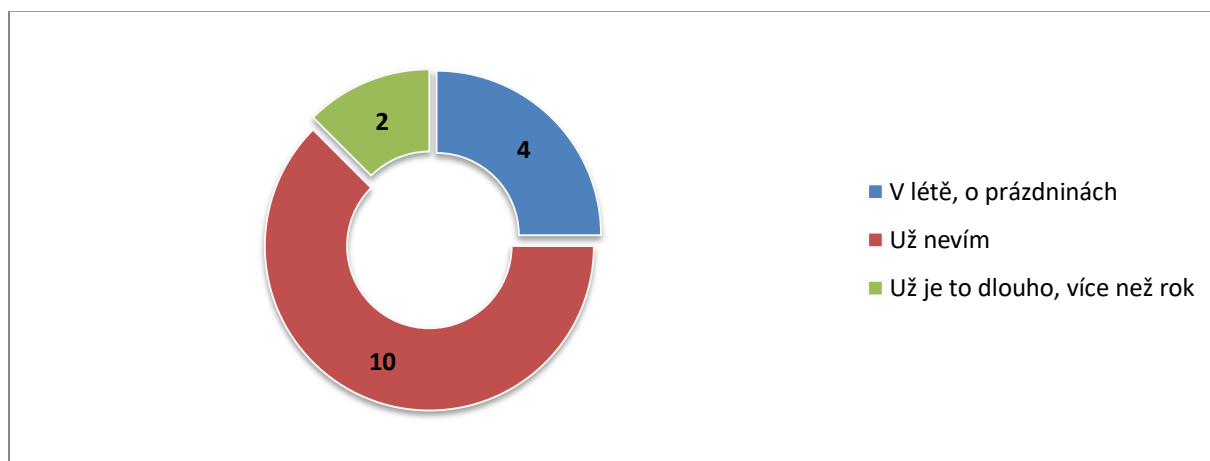
Graf č. 6: Kdo tě do muzea vzal, s kým jsi tam byl

Jeden respondent označil současně všechny nabízené možnosti, dva respondenti uvedli, že v muzeu byli s kamarády (možnost c). Další dva dotazovaní uvedli možnost „se školou“ a „s někým z rodiny“ označilo 6 respondentů. 7 respondentů zaznamenalo zároveň dvě možnosti a) i b), tedy „se školou“ a „s někým z rodiny“. Z uvedeného vyplývá, že i rodina může budovat vztah ke kulturním a historickým hodnotám.

Otázka č. 10: Kdy to bylo?

Graf č. 7: Kdy to bylo

Nejvíce odpovědí respondenti zaznamenali u možnosti „už nevím“. Tuto možnost označilo celkem deset respondentů. Variantu a) „v létě, o prázdninách“ označili 4 dotazovaní, další dva uvedli, že už je to dlouho, co byli v muzeu, více než rok. Předpokladem bylo, že respondenti využívají letní prázdniny k návštěvě muzeí. Z uvedených odpovědí však vyplývá, že tuto

návštěvu v létě zrealizovalo jen nepatrné množství dotazovaných. U ostatních respondentů návštěva muzejních institucí proběhla již v dřívější době a respondenti nevěděli, kdy to bylo.

Otázka č. 11: Co jsi tam viděl?

Tato položka byla otevřená – doplňovací, kdy si respondenti museli vzpomenout na to, s čím se v muzeu setkali. Pět respondentů tuto část nevyplnilo.

V následující části jsou uvedeny záznamy respondentů:

Letadla, Tanky, Zbraně, Roboty, Obrazy, Památky, Kostí dinosaurů, Přístroje, Mapy, Oštěpy, Staré věci, Různé staré vynálezy, Jízdní kola, Kameny, Hudební nástroje, Motoroky, Hasičské vybavení.

Otázka č. 12: Co se ti v muzeu líbilo?

Tato poslední položka dotazníku byla opět věnována tomu, aby se respondenti vyjádřili vlastními slovy. Tentokrát měli uvést, co se jim v muzeu líbilo. Pět respondentů tuto část nevyplňovalo. Dotazovaní nejčastěji uváděli „všechno“, a to celkem šestkrát. U ostatních se vyskytly například tyto odpovědi: Staré obrazy, Hasičské vozy, Zkameněliny, Tanky, Obrazy, Zbraně. Jeden respondent napsal, že se mu líbilo, že mohl na tank.

6.1.2 Přípravná fáze vzdělávací aktivity

CÍLE VZDĚLÁVACÍ AKTIVITY – pro vytyčení cílů bylo čerpáno ze školního vzdělávacího programu. Na základě těchto údajů a ve spolupráci s pedagogem ale také v návaznosti na školní práci, byly stanoveny tyto cíle vzdělávací aktivity:

- Žák využívá sbírek a informací v muzeu a galerii jako informační zdroj.
- Žák vyhledá jednoduché údaje na mapách naší republiky.
- Žák zvládá samostatnou práci.
- Žák se orientuje v novém prostředí.

CÍLOVÁ SKUPINA – došlo k seznámení se se složením třídy, která tvoří průzkumný vzorek. Ve třídě je integrován jeden žák se specifickými vzdělávacími potřebami a ten pracuje dle individuálního vzdělávacího plánu. Celkový počet dětí ve třídě je 21.

PŘÍPRAVA PRACOVNÍHO LISTU – nebyla opomenuta organizační, metodická, didaktická a obsahová stránka vzdělávací aktivity. Byla promyšlena struktura pracovního listu, kde výrazně pomohl metodický materiál Lenky Mrazové z Moravského zemského muzea. Pracovní list obsahoval doplňování slov do vět, přiřazovací položku, úkol na grafomotorickou zručnost, otázky s výběrem ze tří odpovědí a se stručnou odpovědí a otázky na vědomostní a orientační dovednosti.

ČASOVÝ HARMONOGRAM – bylo zapotřebí skloubit aktivity muzejní instituce a školy. Vzhledem k tomu, že Moravské kartografické centrum v zimních měsících provádí převážně drobné opravy a pracuje v omezeném provozu, byla vzdělávací aktivita realizována v lednu. Na tuto mimořádnou vzdělávací aktivitu ředitelka školy dovolila vyšetřit 2 vyučovací hodiny, aby nedošlo k narušení harmonogramu výuky. První část vyučovací hodiny žáci pracovali na průzkumném dotazníku, poté se přesunuli do Moravského kartografického centra, které je vzdálené asi 450 m. Na vzdělávací aktivitu v muzejní instituci bylo stanoveno 50 minut.

6.1.3 Realizace vzdělávací aktivity

PŘIVÍTÁNÍ A PŘEDSTAVENÍ INSTITUCE – žáky přivítala jednatelka Moravského kartografického centra, která je velmi stručně seznámila s budovou. Popřála dětem hodně radosti při práci a vyzvala je k vhodnému chování.

MOTIVACE – žáci byli motivováni také autorkou práce a to následovně:

„Teď už víte, kde se nacházíme. Naše dnešní práce bude probíhat v těchto krásných prostorách, kde je ukryto mnoho neznámého. Všichni už ze školy víte, jak dnes mapy vypadají. Tady se ale můžete setkat s mapami, které jsou velmi staré. Vyhledávali jste někdy něco v mapě? ... Víte, jak je na mapě zakreslena řeka nebo vodní plocha? ... Děláte navigátora řidiči při rodinných výletech? ... Poznáte, jak je na mapě zakresleno pohoří? ... Dokážete v některé mapě najít hranice mezi jednotlivými státy? ... Teď mi ukážete, jak šikovní jste žáci, zkusíme si zahrát soutěžní hru. Až hru dohrajeme, přijde váš čas na samostatnou práci tady, v Moravském kartografickém centru. Na tuto práci dostanete každý pracovní list, který budete doplňovat. V pracovním listě máte několik úkolů. Některé zvládnete sami a na některé budete muset hledat odpověď někde tady v prostoru. Podívejte se teď na toto Orientační schéma Moravského kartografického centra. (Orientační schéma viz příloha č. 5.) Zde jsou označena místa v tomto sále, kde naleznete odpověď na některé otázky. Kdo začne vyplňovat a zjistí, že neví odpověď, přijde se podívat na schéma, zorientuje se a k místu si zajde pro odpověď. Kdo

si nebude vědět rady, může se přijít zeptat. Kdo bude mít pracovní list hotový, nebo s ním nebude chtít dále pracovat, vloží ho do této krabice. Můžeme začít hrát soutěžní hru? Všichni víte, jak budete po této hře postupovat?“

Poté byli žáci vyzváni k motivační soutěži – Soutěžilo se o to, kdo dříve najde město, významnou plochu apod. K soutěži bylo připraveno několik druhů map označených symbolem (trojúhelník, kruh, obdélník, čtverec, ovál), dále bylo v nádobě několik lístečků ve tvaru symbolu, na kterých bylo uvedeno číslo strany a souřadnice. Úkolem bylo co nejrychleji se zorientovat na mapě, v jejích stranách a souřadnicích a vyslovit nalezený údaj. Po vystřídání všech žáků byly žákům zopakovány instrukce k samostatné práci.

„Děkuji za pěkné soutěže, vidím, že jste to s paní učitelkou ve škole všechno zkoušeli. Než vám rozdám pracovní list, zase chvílku poslouchajte. Kdo práci ukončí a vloží pracovní list do krabice, přijde ke stolku s doplňkovými činnostmi a může si některou zkusit. Jsou nachystány tady na stole. Jednotlivé činnosti Vám vysvětlím až tehdy, pokud si některou vyberete. Tak můžeme začít rozdávát pracovní listy? ... Na práci máte čas, vše pěkně vyplňte. Dobře.“

REALIZACE – žáci obdrželi pracovní listy. Autorka této práce se přesunula mezi žáky do prostoru, aby mohla žáky pozorovat. Pracovní list byl sestaven tak, aby žáka nevystavoval nepřiměřeně náročným požadavkům a zatěžujícím situacím, v nichž by zažíval pocity neúspěchu. K žákům bylo přistupováno s empatiemi tak, aby se chovali spontánně a byli v emocionální rovnováze. Pozorování směřovalo k tomuto:

- Jak žák chápe zadané pokyny.
- Jak dokáže žák samostatně pracovat, spolupracovat a soustředit se.
- Jak se žák dokáže orientovat v novém prostředí.
- Jak žák pracuje při spontánních činnostech.

Pro žáky byly připraveny doplňkové činnosti, které mohli ti rychlejší stihnout i vícekrát. Doplňkové činnosti byly přichystány na stolech ve vymezeném prostoru u hlavního vchodu.

- hledání v mapách podle lístečků (viz Motivační soutěž, fotodokumentace v příloze č. 6),
- skládání krajů České republiky (dřevěné puzzle s barevně rozlišenými územními celky, viz fotodokumentace v příloze č. 7),

- hry s moukou (v krabici byl arch s mapou České republiky a zasypaný moukou, žáci měli za úkol zkusit najít – prstem vyznačit – hranice republiky, dále mohli hledat krajská města, řeky apod. (Fotodokumentace je přidána v příloze č. 8),
- orientace ve městě (hra pro dvojici, jeden z žáků sledoval pláněk města a řekl spolužákovi, aby putoval z jednoho místa ve městě ke druhému, druhý žák si musel představit, kudy ve městě půjde a poté říct, které hlavní budovy a objekty cestou mine. První žák poté na plánek města trasu zkusí projet prstem. Plánek města v příloze č. 9),
- pravda nebo lež (samostatná práce) – dítě si vzalo připravený proužek papíru s údaji a zaznamenávalo co je pravda a co je lež. Po ukončení mohlo správné odpovědi zkontrolovat příložením kontrolního štítku (viz příloha č. 10).

6.1.4 Hodnocení vzdělávací aktivity

HODNOCENÍ POZOROVÁNÍM

Předem nebylo stanoveno, co by bylo možné očekávat od žáků v této vzdělávací aktivitě, a tak i zhodnocení pozorování nebylo ovlivněno potvrzováním nějakých předpokladů. Velká výhoda byla spatřována v tom, že žáky autorka neznala a při hodnocení nemohla být ovlivněna dřívějšími údaji o nich. Pozorovala tedy, jak se žáci projevovali také po stránce sociální i komunikativní, jak se dokázali krátkodobě soustředit a zda dokázali dokončit započatý úkol či zda vytrvali u těžších úkolů. Bylo zjišťováno, zda si žáci dokázali přečíst pokyny a porozumět jim, jak byli tvořiví a zda pracovali systematicky a orientovali se v neznámém prostředí.

Pestrost aktivit, které stimulovaly žáky k různorodým činnostem, dopomohla k tomu, že se kolektiv projevoval velmi dynamicky. Všichni žáci se ihned zapojili s chutí do práce a netrvalo dlouho a někteří měli úkoly splněny. Mnozí žáci chtěli věnovat více času doplňkovým činnostem a bylo jim líto, že některé vyzkoušeli jen jednou.

Někteří žáci byli samostatní a uměli si s pracovním listem poradit zcela sami, jiní se potřebovali dotazovat. Byli ale ohleduplní, respektovali potřeby druhých. Žáci mezi sebou spolupracovali, utvořili menší skupinky po čtyřech nebo pěti. Při doplňkových činnostech si každý vybral tu činnost, která se mu líbila, a věnoval se individuální hře. Právě i při těchto doplňkových spontánních hrách dokázali žáci o sobě prozradit nejvíce. Žáci byli nedočkaví, požadovali, aby se jim pedagog věnoval individuálně po celou dobu činnosti, aby je opravoval a hodnotil. Po celou dobu vzdělávací aktivity v muzeu měl každý žák svoje tempo. Pokud žák

pokyn nepochopil, poradil se ve skupince, nebo se doptal spolužáků. Žáci většinou pracovali ve skupinkách a spolupracovali, předávali si informace. Činnosti pro ně byly pestré, dokázali se po celou dobu soustředit, projevovali se velmi soutěživě. Chtěli mít pracovní list rychle hotový a být první. Žáci téměř vůbec nevyužili orientačního schématu, první skupinka totiž ostatním ukázala, ve kterých místech se jednotlivé odpovědi nachází. Svůj vyplněný pracovní list se zapsanou odpovědí jim ale neukázala. (Fotodokumentace vzdělávací aktivity viz příloha č. 11.)

6.1.5 Výsledky hodnotících dotazníků

Po skončení vzdělávací aktivity byl s žáky zrealizován i následný dotazník, který sloužil k dokreslení situace. Dopomohl tak k získání údajů jestli se žákům vzdělávací aktivita líbila a zaujala je, zda je tato práce upoutala víc než práce ve škole, zda si něco zapamatovali a naučili se. Tato činnost se s žáky realizovala opět ve třídě základní školy.

Druhý dotazník měl otevřené i uzavřené odpovědi. U jedné položky měli respondenti na výběr z pěti možností a měli vyznačit dvě odpovědi, v pěti případech odpovídali „ano – ne“, a u šesti položek se museli vyjádřit svými slovy, doplnit odpověď a vypisovali své postřehy a názory. Zaznamenané údaje není nutno zobrazovat graficky, pro srozumitelnost odpovědí jsou zvoleny pouze komentáře k jednotlivým otázkám.

Otázka č. 1: Jak se jmenuje budova muzea, ve které jsme pracovali?

Touto otázkou bylo zjištěno, zda si žáci zapamatovali přesný název muzejní instituce. Položka byla doplňovací – otevřená. Pouze dvě odpovědi byly správné, 4krát bylo napsáno „nevím“ a dalších 15 respondentů napsalo Kartografické centrum (tedy bez přídavného jména Moravské). V obci se název Kartografické centrum, tedy nepřesný, běžně užívá, respondenti se tudíž s tímto pojmenováním setkávají nejčastěji.

Otázka č. 2: Čemu se věnují sbírky v tomto centru?

U této otevřené položky žáci nejvíce dopisovali „nevím“ (12krát), adekvátní odpověď „mapám“ byla napsána 3krát. Je možné konstatovat, že u většiny respondentů došlo k nepochopení otázky a že byla otázka nesprávně formulována. Další odpovědi byly: památkám, staré elektronice, historii.

Otázka č. 3: Dozvěděl/a ses něco nového?

Bylo zaznamenáno 18krát „ano“, 3krát „ne“. Výsledek ukazuje, že si žáci uvědomují, že muzeum nabízí něco nového, že tento prostor předkládá nové příležitosti k učení.

Otázka č. 4: Líbila se ti práce v muzeu s pracovním listem více než práce s pracovním listem ve škole?

U této položky bylo zodpovězeno 18krát „ano“, 3krát „ne“. Respondenti se k této otázce vyjádřili převážně kladně. Samostatné činnosti s pracovním listem se žáci věnují i ve škole. Následující otázka vybízela respondenty k tomu, aby uvedli, proč se jim práce líbila více v muzeu.

Otázka č. 5: Pokud jsi odpověděl/a Ano, v čem je zábavnější (zakroužkuj dvě z nabízených možností)?

Žáci vybírali z těchto možností:

- a) Myslím si, že při vyučování v muzeu si zapamatuji více než při vyučování ve škole.
- b) Práce v muzeu se mi líbila proto, že jsem viděl/a naživo věci, o kterých se učíme.
- c) Myslím si, že v muzeu se naučím zajímavější věci než ve škole.
- d) Práce v muzeu se mi líbila, protože jsem nedostal/a známky.
- e) Protože tam nemusím dávat pozor jako v hodině ve škole.

Respondenti měli možnost označit dvě eventuality. Této položce se věnovali a vyplnili ji i dva žáci, kteří na položku č. 4 odpověděli „ne“. Každá z nabízených možností se mezi odpověďmi vyskytla. Možnosti a), b) a c) označilo 10 dotazovaných, variantu d) si vybrali 3 respondenti. Poslední verzi e) zakroužkovalo 7 respondentů.

Otázka č. 6: Chtěl/a bys zase někdy v muzeu zkusit takovou práci?

U této otázky převažovaly kladné odpovědi. Bylo uvedeno 16krát „ano“, 4krát „ne“. Jeden respondent připsal „nevím“. Je potěšující, že podobnou aktivitu v muzeu by uvítali téměř všichni. Bylo by tedy dobré, pokud by pedagogové nabízeli žákům netradiční formy vyučování častěji.

Otázka č. 7: Můžeš se v muzeu něco naučit?

Tato položka byla uvedena i v průzkumném dotazníku (otázka č. 2). Stejně jako v průzkumném dotazníku i v tomto následném všichni žáci odpověděli „ano“. Jsou si vědomi toho, že učení může probíhat nejen ve školním prostoru ale i v netradičním prostředí.

Otázka č. 8: Přijdeš do muzea znovu?

Touto otázkou bylo analyzováno, zda žáky muzeum nějakým způsobem oslovilo. Většina odpověděla kladně – v číselném vyjádření 18krát „ano“, 3krát „ne“. Lze předpokládat, že se dětem mohl líbit netradiční prostor, nezvyklé předměty nebo známé či povědomé exponáty.

Otázka č. 9: Pokud jsi odpověděl/a Ano, co by ses chtěl/a v muzeu dovědět?

V této otevřené položce byly všechny odpovědi velmi zajímavé a rozmanité. Dva respondenti uvedli, že neví. V následujícím odstavci jsou vypsány všechny zaznamenané odpovědi:

Jak žili dinosauři, O zkamenělinách, Všechno, Vzácné pravěké věci, Něco o různých vynálezcích, Něco nového, Jak lidi žili ve starodávném světě, O stroji, který byl v listě, Spoustu věcí, Něco o pravěku a dinosaurech, Vše zajímavé, Všechno, Něco nového, Něco o přístrojích, Vědu, Proč zemřeli dinosauři, Jak všechno vypadá.

Otázka č. 10: V čem je učení zábavnější?

V této otevřené položce převládal zápis „nevím“ – celkem 7krát. Dvě odpovědi vyzněly zcela zmateně a neadekvátně položené otázky (že můžu jít k tabuli, že toho víc vím), dále bylo zapsáno 4krát „v ničem“, dalším čtyřem respondentům připadalo zábavnější, že nemusí sedět v lavici, že se pohybují, dvěma respondentům se zdálo učení zábavnější ve všem a další odpovědi byly: Že se na to mohu podívat, Že se nedávají známky.

Otázka č. 11: Co se ti v muzeu líbilo?

Zde měli respondenti opět prostor sami doplnit odpověď. Nejčastěji zaznamenali: Všechno (celkem 10krát), dále bylo uvedeno Věci, Sochy, Mouka, Obrazy, Velký fotoaparát, Mouka hledání, Svoboda, a Mapy, ty byly uvedeny ve čtyřech případech.

Otázka č. 12: Co jsi tam viděl/a?

V této otevřené položce měli respondenti reagovat na to, co viděli v muzeu. Shodně dvakrát bylo stručně uvedeno „nevím“ a „mapy“. Další uvedené zápisy respondentů byly: Foták, Velkou mapu, Figuríny, Polární koordinatograf, Obrazy, Vzácné a pravěké věci, Mapy, stěny, strop, podlahu, schody, okna a stroje, Sochy, starodávné věci, Plno věcí, Obrazy, mapy, pověsti, tabulky, Přístroje, Mapy České republiky, Stroje, mapy, náradí, Spoustu věcí, Vše co tam bylo, Exponáty, Vše možné věci.

6.2 Rozhovor s jednatelkou Moravského kartografického centra

S jednatelkou Moravského kartografického centra Mgr. Annou Kaderkovou byl veden rozhovor. Toto interview proběhlo druhý den po vzdělávací aktivitě a probíhal ve velmi příjemné atmosféře a ve vkusném prostředí hospodářského zázemí muzejní instituce.

Kolik roků pracujete v Moravském kartografickém centru? Kolik máte spolupracovníků a jaká je jejich náplň práce?

Jednatelkou jsem od roku 2013. Celkem nás je 7 pracovníků na veškerou činnost kulturních služeb. Ke kulturním službám patří i zabezpečování provozu v kině, na koupališti nebo v turistickém informačním centru. Dále k nám řadíme zaměstnance knihovny, a to i z přidružených obcí, a administrátora kabelové televize. V turistické sezóně vypomáhají další brigádníci v kartografickém centru z řad seniorů, zejména jde o průvodcovské služby v muzeu.

Jaký obor máte vystudovaný a jaká je Vaše hlavní pracovní činnost?

Po gymnáziu jazyková škola a státní zkouška z anglického jazyka. Magisterské vzdělání mám v oboru právo. Poté studium specializace práv průmyslového vlastnictví při Patentovém úřadu České republiky. Dále jsem absolvovala stáž v Itálii ve Florencii na italský jazyk a dějiny umění. Dále studium dějin umění na filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a studium muzejní propedeutiky při Asociaci muzeí a galerií ČR.

Je Vaše centrum něčím specifické, zajímavé?

Centrum je specifické zejména po stránce expozice. V Evropě jsou pouze dvě muzea tohoto charakteru, ve Francii a právě u nás. Co se týče dalších aktivit, vzhledem k tomu, že

vykonáváme zejména kulturní činnost pro město Velké Opatovice, tak všechny prostory, které spravujeme, využíváme k této činnosti. Všem organizacím a spolkům vždy vycházíme vstříc, pokud je to technicky a organizačně možné.

Jste spokojená s ročním množstvím návštěvníků Moravského kartografického centra?

Při vzniku Moravského kartografického centra před 10 lety byla myšlenka, že tím, že je toto muzeum tak specifické, bude jeho návštěvnost velká, zejména z řad studentů středních a vysokých škol, zájezdů cestovních kanceláří a podobně. Bohužel tato idea se nikdy nenaplnila. Dle mého názoru jsou tu některé překážky, které toto ovlivňují. Jednak poloha města, která je nešťastně na hranicích tří krajů. Nedostupnost veřejné dopravy a poloha mimo hlavní dopravní trasy. Dále neexistence služeb, jako jsou ubytovací kapacity, restaurace, obchody a využití volného času pro turisty a návštěvníky z jiných regionů. Kromě koupaliště nemá město co dalšího nabídnout

Spolupracujete nebo nabízíte školám a školským zařízením samostatnou návštěvu muzea s programem? Například jednorázové aktivity, pravidelné aktivity, aktivity spojené s tradicemi a zvyky.

Přibližte exkurze žáků základních škol v muzeu, co jim nabízíte, zda přijíždějí i žáci z okolních obcí?

Samostatné návštěvy jsou možné po domluvě. Existuje pracovní list pro základní školu, který ale po výměně expozice není úplně aktuální. Většinou si pedagogové tvoří vlastní program. V Moravském kartografickém centru probíhají i krátkodobé výstavy jiného charakteru než kartografie. Vždy zveme okolní školy.

Pokud nabízíte program pro žáky, informujete učitele škol, ředitelství školy, nebo se učitelé zajímají sami? Mám na mysli propagaci, distribuce nabídek apod.

Dalo by se říct, že jsem na toto odpověděla v předešlé otázce. Pokud nabízíme něco zajímavého, školy pozveme. Oslovení probíhá e-mailovou komunikací.

Myslíte si, že žáky zajímá netradiční vyučování ve Vašem centru? Které aktivity měly největší úspěch?

Největší úspěch mají zcela bezpochyby Kartograficko-geodetické dny, jež se konají jedenkrát za dva roky. Zde spolupracujeme s vysokými školami a Kartografickým a zeměměřičským úřadem. Akce probíhá v terénu a na několika stanovištích si mohou studenti vyzkoušet různá měření a přístroje. Dlouhodobě spolupracujeme se základní uměleckou školou, protože náš

hlavní sál je akusticky vhodně řešený a je využíván ke koncertním účelům nejen učiteli a žáky místní Základní umělecké školy, ale i pěveckými sbory nebo místními kapelami. Žáci dramatického oboru Základní umělecké školy zde natočili hororový film O Drákulovi a na letošní rok v rámci akce ZUŠ Open připravují netradiční site specific.

Dávají Vám učitelé podněty k vytvoření nových aktivit, nebo se inspirujete z jiných muzeí či z dalších zdrojů?

Ne.

Domníváte se, že takováto forma vyučování je pro žáky lepší než klasické vyučování ve třídě?

Určitý základ by ve třídě dostat měly a potom je zcela jistě nejlepší teorii vyzkoušet v praxi. Takže ano.

Sledujete, že o některé aktivity Vašeho centra je vyšší zájem? O jaké? Mám na mysli veškeré nabízené aktivity pro širokou veřejnost i jednotlivé skupiny.

Pro školní kolektivy to jsou určitě kartografické dny. U kulturní akce města je to Mezinárodní výstava Jiřinek pořádána na konci srpna, kterou doplňuje řemeslný jarmark. Jarmark tradičních řemesel a umělecké trhy pořádáme i v jarních měsících a v době předvánoční.

6.3 Nabízené edukační aktivity muzeí

Z odborné literatury jsme se dočetli, že se muzea zviditelňují a existuje v nich, nebo se vyvíjí muzejní pedagogika. Mnohá nabízí svůj prostor pro dětské učení a reagují na moderní trendy. Zajišťují si také kontakt s širokou veřejností a turisty pořádáním netradičních nebo tradičních akcí.

V této části bakalářské práce budou vypsány nabízené školní edukační aktivity muzeí a galerií ve vybraných městech Jihomoravského, Pardubického a Olomouckého kraje. Město Velké Opatovice leží na hranicích těchto tří krajů a dojezdová vzdálenost do vybraných měst je maximálně 60 minut. Informace k této části byly čerpány z osobních materiálů autorky a z webového portálu www.muzeoedu.cz. Tento centrální portál edukačních aktivit muzeí a galerií nabízí souhrnný a přehledný seznam dle místa, času a také uspořádaný archiv všech doposud zveřejněných aktivit a programů.

Muzeum regionu Boskovicka – pořádá besedy, workshopy, přednášky, prezentační akce, koncerty a spousty tvořivých dílen. Vzdělávací akce pro školy jsou vždy na jeden školní rok a témata k výběru jsou tato *Pravěk Boskovicka, Řemesla našich pradědečků a prababiček, Procházka za traktory, Urodilo se, Putování po židovském městě v Boskovicích, Morkovští ze Zástřízl, Barbaři v pohybu.*

Muzeum Blanenska – *Moravský kras ve 3D* – vzdělávací program využívající 3D technologie, s přesahem za zdi muzea

Vynálezci z blanenského zámku – Vzdělávací programy s tvořivou dílnou

Vzdělávací programy s prohlídkami stálých expozic – *Objevitelé Moravského krasu, Putování za osobnostmi, které bydlely na blanenském zámku, Hugo František Salm a blanenská umělecká litina.*

Muzeum Blanenska v Blansku dětem dále nabízí animační programy a tematické workshopy k aktuálním výstavám.

Památník Adolfa Kašpara v Lošticích – *Hrátky se zvířátky* – výstava pro nejmenší s interaktivními prvky, věnovaná chovu domácích zvířat.

Velikonoce v muzeu – Velikonoční tvoření.

Muzeum Mohelnice – *Velikonoce v lidovém umění* – prohlídka s tvořivou dílnou.

Muzeum a galerie v Prostějově – nabízí tvořivé edukační programy – *Jak se dělá muzeum?* a *Putování pravěkem*, další program vhodný pro školní kolektivy se nazývá *Máš čas?*

Regionální muzeum v Litomyšli – *Pojďte s námi do muzea* – interaktivní lektorovaný program.

Udělej si vlastní sgrafito! – tvořivý historický a řemeslný modul pro menší skupinu žáků, zařazen v projektu Škola na zámku Litomyšl.

Prameny poznání – edukační práce v muzejním archivu a v místech veřejnosti běžně nepřístupných.

Za starého mocnářství – samostatný edukační program v kabinetu moderních dějin pro žáky druhého stupně.

Městské muzeum a galerie ve Svitavách – *Od košilky k rubáši, Přehlídka 2018, Hledání hvězdy Davidovy, Babiččino velké prádlo*. Mimo tyto edukační programy pořádá organizace příměstské tábory, komentované prohlídky města s městským historikem, historické hry v muzejní zahradě nebo ateliér v galerii.

V této části se potvrdilo, že muzejní instituce rozšiřují svoji nabídku činností a poskytují spousty zajímavých edukačních programů nejen pro školy. Školy i veřejnost se na jednotlivé programy mohou hlásit a využít tak poutavých edukačních programů. Většina zmíněných muzeí je velmi dobře vybavena, muzea mají propracovaný systém prezentace a atraktivní návrhy a plakáty.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat zájem žáků o muzejní prostředí a zjistit, zda mají žáci chuť zapojit se do realizace vzdělávací aktivity v muzejní instituci. Dále popsat vztah mezi školou a muzeem a možnosti jejich spolupráce. V teoretické části jsem nastínila historický vývoj muzeí, informovala jsem o různém pojetí muzeí, popsala jsem dětská muzea a seznámila jsem čtenáře s muzejní pedagogikou a složkami muzejní edukace. V praktické části jsem se věnovala popisu realizace vzdělávacího programu v konkrétní muzejní instituci. Zhodnotila jsem dotazníky. V rozhovoru s jednatelkou Moravského kartografického centra jsem posoudila možnosti tohoto ústavu a popsala jsem příležitosti spolupráce muzejní instituce se vzdělávací institucí – školou. Provedla jsem výpis nabízených aktivit muzejních objektů v okolí Velkých Opatovic, krátce jsem poznamenala trend dnešních muzeí, který jsem vyčetla z odborných publikací.

K zapojení do vzdělávacího programu byla vybrána mladá muzejní instituce, která vzdělávací programy pro žáky základních škol nepořádá. Moravské kartografické centrum samo nevyvíjí aktivity, které by zavedly žáky a učitele do jejího prostředí. Pokud ovšem dojde ke spolupráci muzejní instituce a školy, potom je v tomto malém městě na dobré úrovni. Pokud chce pedagog dětem toto prostředí nabídnout a zároveň v něm nebýt pouze pasivní, musí muzejní instituci oslovit jako první.

Muzejní instituce ve Velkých Opatovicích je specifická tím, že je centrem kulturního a společenského prostředí města. Ve čtyřtisícovém městě působí aktivně a snaží se dostat do povědomí občanů pořádáním různorodých aktivit a netradičních programů. Nachází se v reprezentativním areálu zámeckých zahrad, proto je ke kulturním aktivitám města téměř předurčena. Zaměstnanci v rámci svojí náplně práce nejsou schopni zabezpečit kvalitní výukový program pro žáky základní školy. Pokud se ale podíváme na okolní muzejní instituce, je takový prostor muzejní instituci dán. Z odborné literatury se můžeme dočíst, že muzea mají potenciál vzdělávací aktivity nabízet. Na rozdíl od školy mají muzea jednu velkou výhodu. Žáci tu vidí množství přitažlivých exponátů, ke kterým by se ve škole nemuseli dostat. I sami žáci poukazují na to, že se v muzeu můžou něco dozvědět, že se jim zrealizovaná aktivita líbila a že by se do muzea chtěli vrátit. Při aktivitě se projevovali velmi soutěživě a pracovali s elánem. Největší kámen úrazu je tedy v našem případě možnost muzea a samotná spolupráce pedagoga a muzejního pracovníka. Pro muzejního pracovníka, který není muzejní pedagog, může být tvorba vzdělávacího programu nezajímavá nebo stresující. Pedagogové ale mohou využít mnoha nabídek větších městských muzeí nebo jiných

institucí, které výukové programy nabízí. Z vypsanych údajů zjišťujeme, že v poslední době je toto velmi oblíbená forma pedagogické práce. Je důležité ovlivnit zájem žáků a nabízet jim i netradiční formy vzdělávání a vytvořit jim přitažlivé a zábavné učení. Žáci se rádi dozvídají něco nového netradiční formou a v poslední době objevují i turisté krásu historie a dovednosti našich předků. Je vzrušující odhalovat nové pohledy na známé věci, památky, trávit volný čas s něčím co v sobě ukrývá velkou hodnotu nebo osudy mnoha lidí. Také období prázdnin může být pro rodiče a pedagogy inspirativní a mohou svoje žáky do aktivit muzeí přihlásit.

Moravské kartografické centrum vzdělávací potenciál má. V současné době však kromě klasické volné prohlídky pro žáky základních škol ucelený vzdělávací program nenabízí. Vzájemná spolupráce muzejní instituce s pedagogy je na velmi nízké úrovni. Vytvořit vzdělávací programy pro všechny ročníky základní školy by bylo nad jejich možnosti, ale pokusit se o pracovní list pro určitou skupinu návštěvníků by jistě stálo za vyzkoušení. Také projektové vyučování nebo soutěžní hrátky by žáky, ale i pedagogy jistě zaujaly. Školy ve svých programech budují vztah k regionu, kultuře a historii, proto vyzkoušet netradiční způsoby spolupráce by bylo ku prospěchu věci. Došlo by tak ke zviditelnění instituce, reklamě, možná i novým impulsům při vzájemné spolupráci pedagoga a muzea.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Tištěné zdroje

BENEŠ, Josef. *Základy muzeologie*. Opava: Open Education & Sciences pro Ústav historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity, 1997. 179 s. ISBN 80-901974-3-4.

BRABCOVÁ, Alexandra, ed. *Brána muzea otevřená: [průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea]*. Náchod: Juko, [2003]. 583 s. ISBN 80-86213-28-5.

DOLÁK, Jan et al. *Základy muzejní pedagogiky: studijní texty*. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2014. 103 stran. ISBN 978-80-7028-441-4.

JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004. 264 s. ISBN 80-7315-090-5.

MRÁZOVÁ, Lenka. *Tvorba pracovních listů: metodický materiál*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013. 27 s. ISBN 978-80-7028-403-2.

SMÉKALOVÁ, Lucie et al. *Průvodce zpracování bakalářské i závěrečné práce: od zadání po odevzdání*. Vydání: první. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2016. 51 stran. ISBN 978-80-213-2663-7.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 140 s. Monografie. ISBN 978-80-244-3003-4.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra a kol. *Vzdělávací obsah v muzejní edukaci*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 221 stran. ISBN 978-80-244-4625-7.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra a JOHNOVÁ ČAPKOVÁ, Michaela. *Plánování edukačních aktivit v muzeu: od strategického plánu k přípravě edukačního programu*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 117 stran. ISBN 978-80-244-4626-4.

Elektronické zdroje

MERTOŮVÁ, SOŇA. *Muzejní kufřík - metodický materiál*. Brno: Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2016. Dostupné z <http://www.mcmp.cz/vzdelavani/metodicke-texty-a-doporuceni/>

MIKULÁŠ, PETER. *Komunikačné preferencie užívateľov sociálnych sietí* Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta. [online]. Dostupné z http://pmikulas.weebly.com/uploads/4/3/0/3/4303126/mikul_peter.pdf

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2017. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792>

Centrální portál edukačních aktivit muzeí a galerií [online]. Dostupné z <http://www.muzeoedu.cz/>

Moravské kartografické centrum [online]. Dostupné z www.velekopatovice.cz

Moravské zemské muzeum [online]. Dostupné z <http://www.mzn.cz/>

SEZNAM GRAFŮ, TABULEK

Seznam grafů

Graf č. 1: Zakroužkuj slova, která se hodí ke slovu muzeum	32
Graf č. 2: Je ve Velkých Opatovicích místo, které by se dalo za muzeum označit, které muzeum připomíná	32
Graf č. 3: Byl jsi někdy v muzeu s paní učitelkou nebo panem učitelem	33
Graf č. 4: Jak často chodí dospělí lidé do muzea	36
Graf č. 5: Byl jsi někdy v muzeu	36
Graf č. 6: Kdo tě do muzea vzal, s kým jsi tam byl	36
Graf č. 7: Kdy to bylo	37

Seznam tabulek

Tabulka 1: Muzeum technické	34
Tabulka 2: Muzeum umění	34
Tabulka 3: Muzeum archeologie	35
Tabulka 4: Muzeum vojenské	35

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Moravské kartografické centrum

Příloha č. 2: Pracovní list

Příloha č. 3: Průzkumný dotazník

Příloha č. 4: Hodnotící dotazník

Příloha č. 5: Orientační schéma

Příloha č. 6: Motivační soutěž – fotodokumentace

Příloha č. 7: Dřevěné puzzle

Příloha č. 8: Hry s moukou

Příloha č. 9: Orientace ve městě

Příloha č. 10: Pravda nebo lež

Příloha č. 11: Fotodokumentace vzdělávací aktivity

Příloha č. 12: Ukázky vyplněných průzkumných dotazníků

Příloha č. 13: Ukázky vyplněných hodnotících dotazníků

Příloha č. 14: Ukázky vypracovaných pracovních listů